

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут економіки та менеджменту
Кафедра прикладної економіки

Клімчук Вадим Ігорович

УДК 235.64.2

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Перспективи економічного розвитку Івано-Франківської області

Бізнес економіка

(назва освітньої програми)

051 - Економіка

(шифр і назва спеціальності)

/Клімчук В. І./

(підпис ініціали та прізвище здобувача освітнього ступеня)

Науковий керівник

Гобир І. Б., к.е.н., доц.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

Бережницька У.Б.

(підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Рецензент

Метошоп І. М.

(підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Івано-Франківськ – 2025

Інститут економіки та менеджменту

Кафедра прикладної економіки

Спеціальність 051 Економіка

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

“ ___ ” _____ 202_ року

ЗАВДАННЯ НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Клімчуку Вадиму Ігоровичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Перспективи економічного розвитку Івано-Франківської області

керівник роботи Гобир І. Б., к.е.н., доц

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затвержені наказом вищого навчального закладу від 723/7 від 17.11.2025

2. Термін подання студентом роботи 08.12.2025 року

3. Вихідні дані роботи: Річні статистичні дані Державної служби статистики

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити)

Вступ

1. Теоретико-методичні засади регіональним економічним розвитком

2. Аналіз та оцінка ефективності економічного розвитку Івано-Франківської області

3. Шляхи та напрями економічного розвитку Івано-Франківської області

Висновки

Перелік посилань на джерела

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):

1. Мета і завдання магістерської роботи.

2. Нормативно-правова база регіонального економічного розвитку в Україні.

3. Основні соціально-економічні показники Івано-Франківської області за 2020-2024 рр.

4. Динаміка ВРП Івано-Франківської області за 2020-2021 рр.

5. Обсяги промислової реалізованої продукції за 2020-2024 рр.

6. Структура промисловості Івано-Франківської області.

7. Найбільші та найменші територіальні громади Івано-Франківської області за кількістю населення

8. Територіальні громади з найбільшими та найменшими обсягами інвестиційних надходжень у 2022–2023 роках

9. Десять територіальних громад Івано-Франківської області з найвищими обсягами реалізованої продукції у 2022–2023 роках

10. Проблеми розвитку економіки Івано-Франківської області

11. Практичні заходи покращення економічного розвитку Івано-Франківської області.

6. Дата видачі завдання 14.10.2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер і назва етапів магістерської роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
Вступ	06.12.2025	виконано
1. Теоретико-методичні засади регіональним економічним розвитком	13.09.2025	виконано
2. Аналіз та оцінка ефективності економічного розвитку Івано-Франківської області	20.11.2025	виконано
3. Шляхи та напрями економічного розвитку Івано-Франківської області	03.12.2025	виконано
Висновки	06.12.2025	виконано

Студент _____
(підпис)

Вадим КЛІМЧУК
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
(підпис)

Ірина ГОБИР
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Загальний обсяг магістерської роботи становить 102 сторінок комп'ютерного тексту, робота містить 9 таблиць і 19 рисунків.

Метою даного дослідження є розкриття змісту економічного розвитку регіону, здійснення комплексної економічної оцінки Івано-Франківської області, виявлення її конкурентних переваг і формування на цій основі системи заходів щодо поліпшення місцевого економічного розвитку. Відповідно до поставленої мети визначено такі основні завдання: з'ясувати сутнісні характеристики понять «розвиток» і «економічний розвиток» та запропонувати сучасний підхід до трактування економічного розвитку регіону; розглянути нормативно-правове забезпечення регіонального економічного розвитку в Україні; вивчити та систематизувати світовий досвід і європейську практику реалізації регіональної політики з метою виявлення можливостей їх адаптації до національної системи регіонального управління; здійснити загальну характеристику досліджуваної області; проаналізувати основні соціально-економічні показники розвитку цієї області; провести комплексну оцінку економічного розвитку Івано-Франківської області та визначити ключові проблеми, що потребують розв'язання; запропонувати напрями та практичні заходи щодо вдосконалення економічного розвитку досліджуваної території.

Об'єктом дослідження виступають процеси економічного розвитку Івано-Франківської області.

Предметом дослідження є теоретичні й методичні засади аналізу та оцінювання економічного розвитку регіону.

Під час виконання роботи застосовано такі методи дослідження: аналіз та синтез, порівняння, угруповання інформації, узагальнення, графічний метод, а також табличний спосіб подання даних.

Ключові слова: розвиток, економічний розвиток, стратегія, область, регіон

ABSTRACT

The total volume of the master's thesis is 102 pages of computer text, the work contains 9 tables and 19 figures.

The purpose of this study is to reveal the content of the economic development of the region, carry out a comprehensive economic assessment of the Ivano-Frankivsk region, identify its competitive advantages and form on this basis a system of measures to improve local economic development. In accordance with the set goal, the following main tasks have been identified: to clarify the essential characteristics of the concepts of "development" and "economic development" and propose a modern approach to the interpretation of the economic development of the region; to consider the regulatory and legal support for regional economic development in Ukraine; to study and systematize world experience and European practice of implementing regional policy in order to identify opportunities for their adaptation to the national system of regional management; to carry out a general characteristic of the studied region; to analyze the main socio-economic indicators of the development of this region; to conduct a comprehensive assessment of the economic development of the Ivano-Frankivsk region and identify key problems that need to be solved; to propose directions and practical measures to improve the economic development of the studied territory.

The object of the study is the processes of economic development of the Ivano-Frankivsk region.

The subject of the study is the theoretical and methodological principles of analysis and assessment of the economic development of the region.

During the work, the following research methods were used: analysis and synthesis, comparison, grouping of information, generalization, graphical method, as well as tabular data presentation.

Keywords: development, economic development, strategy, region, region

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ	
1.1 Економічний розвиток регіону: теоретичні підходи до визначення	12
1.2 Нормативно-правове забезпечення економічного розвитку регіонів в Україні.....	20
1.3 Міжнародні підходи до управління регіональним економічним розвитком ..	25
1.4 Методичні підходи до оцінювання ефективності управління економічним розвитком регіону	30
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	
2.1 Загальна характеристика Івано-Франківської області	36
2.2 Аналіз показників соціально-економічного розвитку Івано-Франківської області	42
2.3 Аналіз розвитку промисловості Івано-Франківської області	47
2.4 Аналіз розвитку територіальних громад Івано-Франківської області	55
2.5 SWOT-аналіз розвитку Івано-Франківської області	61
Висновки до розділу 2.....	67
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ТА НАПРЯМИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	
3.1 Моделі управління регіональним розвитком	70
3.2 Головні проблеми розвитку економіки Івано-Франківської області	76
3.3 Основні напрями та заходи поліпшення економічного розвитку Івано-Франківської області	84
Висновки до розділу 3.....	90

					МР.ЕК – 06.00.00.000.ПЗ			
<i>Змн.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>	Перспективи економічного розвитку Івано-Франківської області	<i>Літ.</i>	<i>Арк.</i>	<i>Акрушіє</i>
<i>Розроб.</i>		Клімчук В. І.				6		
<i>Перевір.</i>		Гобир І. Б.						
<i>Реценз.</i>		Метошоп І.М.						
<i>Н. Контр.</i>								
<i>Затверд.</i>		Бережницька У.Б			ІФНТУНГ ЕКМ-24-1			

ВИСНОВКИ.....92

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ НА ДЖЕРЕЛА.....97

					MP EK – 06.00.00.000 ПЗ	Арк.
Змн.	Арк.	№ докум.	Підпис	Дата		7

ВСТУП

Економічна діяльність людства поступово переходить у якісно нову форму, що передбачає іншу систему взаємодії між людьми, соціальними групами, окремими територіями та державами. Для сучасної української економіки найбільш прийнятним є підхід, який поєднує забезпечення соціально-економічного зростання з використанням елементів альтернативних моделей розвитку. Просторова нерівномірність регіонального поступу є об'єктивною складовою світових тенденцій: у будь-якій країні співіснують більш розвинені та відсталі території, а відмінності між ними зумовлені соціально-економічними, природно-кліматичними, ресурсними та іншими факторами. Водночас одним із ключових завдань державної політики є недопущення надмірно глибокої територіальної диференціації.

Трансформаційні процеси в українській економіці супроводжуються тривалою соціально-економічною і політико-правовою нестабільністю, посиленням кризових явищ, дисбалансами та диспропорціями в розвитку окремих регіонів. За таких умов постає необхідність формування чітких і конкретних заходів у межах реалізації програм соціально-економічного розвитку територій. Це має створити міцне підґрунтя для регіонального зростання та забезпечити досягнення його стратегічних цілей.

На нинішньому етапі реалізації реформ у соціально-економічній сфері України формування ефективних і водночас специфічних моделей регіонального розвитку перетворюється на одне з пріоритетних завдань усіх рівнів влади. Управління регіональними процесами в контексті економічних перетворень, спрямованих на посилення конкурентоспроможності національної економіки, має узгоджуватися з базовими засадами та принципами Державної стратегії регіонального розвитку. Зазначена стратегія виступає узагальненою моделлю досягнення загальнонаціональної мети, що включає визначення цілей, аналіз тенденцій і закономірностей розвитку, формування пріоритетів у структурній,

інвестиційній, інноваційній та соціальній політиці на регіональному рівні, а також виокремлення етапів і механізмів реалізації цих пріоритетів.

На загальнодержавному рівні сформовано основні засади регіональної політики на тривалий період. Її головна мета полягає у створенні умов для динамічного та збалансованого економічного зростання України та її регіонів, підвищенні якості життя населення, забезпеченні державних соціальних гарантій для кожного громадянина незалежно від місця проживання. Важливим напрямом є також запровадження дієвих механізмів мотивації діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів самоврядування й активізації участі населення. Водночас рівень значної частини соціально-економічних прогнозів і надалі не повною мірою відповідає сучасним вимогам.

Розроблення методологічних засад і практичного інструментарію управління економікою регіону виступає актуальним науково-практичним завданням, тісно пов'язаним із формуванням організаційно-економічного механізму регулювання регіональної економічної системи.

У кожному регіоні нині створюються цільові програми, спрямовані на визначення довгострокових орієнтирів розвитку та кількісних і якісних параметрів прогнозних змін. Такі документи містять конкретний перелік дій органів регіональної влади у розрізі пріоритетних сфер економічної діяльності для досягнення запланованих цільових показників.

Проблематика управління економічним розвитком регіонів знайшла відображення в працях багатьох дослідників-економістів. Зокрема, ці питання були висвітлені в роботах Антоновського М., Білої С., Василенко В., Геєця В., Гранберга А., Демидова О., Долодаренко А., Жаліло Я., Коломицева А., Кондратенко Н., Костіна Н., Мазаракі А., Мітчелата Г., Науменка В., Некрасова М. та інших науковців. Однак низка аспектів залишається розробленою недостатньо й потребує подальшого ґрунтовного опрацювання.

Метою даного дослідження є розкриття змісту економічного розвитку регіону, здійснення комплексної економічної оцінки Івано-Франківської області,

виявлення її конкурентних переваг і формування на цій основі системи заходів щодо поліпшення місцевого економічного розвитку.

Відповідно до поставленої мети визначено такі основні завдання:

- з'ясувати сутнісні характеристики понять «розвиток» і «економічний розвиток» та запропонувати сучасний підхід до трактування економічного розвитку регіону;
- розглянути нормативно-правове забезпечення регіонального економічного розвитку в Україні;
- вивчити та систематизувати світовий досвід і європейську практику реалізації регіональної політики з метою виявлення можливостей їх адаптації до національної системи регіонального управління;
- здійснити загальну характеристику досліджуваної області;
- проаналізувати основні соціально-економічні показники розвитку цієї області;
- провести комплексну оцінку економічного розвитку Івано-Франківської області та визначити ключові проблеми, що потребують розв'язання;
- запропонувати напрями та практичні заходи щодо вдосконалення економічного розвитку досліджуваної території.

Об'єктом дослідження виступають процеси економічного розвитку Івано-Франківської області.

Предметом дослідження є теоретичні й методичні засади аналізу та оцінювання економічного розвитку регіону.

Під час виконання роботи застосовано такі методи дослідження: аналіз та синтез, порівняння, угруповання інформації, узагальнення, графічний метод, а також табличний спосіб подання даних.

У дослідженні уточнено й подальшого розвитку набуло визначення категорії «економічний розвиток», під яким розуміють незворотні, упорядковані в часі та закономірні кількісні й якісні зміни економічної системи в довгостроковому періоді, що відбуваються під впливом внутрішніх

суперечностей, потреб та інтересів, а також обумовлюються дією основних законів діалектики в межах внутрішньої сутності цієї системи.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, представлені в магістерській роботі, були презентовані на науково-практичній конференції та опубліковані у вигляді тез доповідей:

Гобир І. Б., Клімчук В. І. Шляхи підвищення прибутковості промислових підприємств. *IV Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів і молодих вчених «Адаптація до глобальних змін та викликів в економіці, туризмі, рекреації та захисті довкілля»*, 8-9 травня 2025 року, Івано-Франківськ, 2025.

Магістерська робота структурно складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел (65 найменувань). Загальний обсяг дослідження становить 102 сторінок комп'ютерного тексту, робота містить 9 таблиць і 19 рисунків.

У першому розділі розкрито теоретичні засади формування поняття «економічний розвиток», проаналізовано нормативно-правові акти, що регламентують його регулювання на загальнодержавному та місцевому рівнях, досліджено світовий досвід організації управління місцевим економічним розвитком і запропоновано методикку оцінювання ефективності такого управління.

У другому розділі подано загальну характеристику Івано-Франківської області, проведено аналіз її техніко-економічних показників, а також розглянуто особливості економічного та інвестиційного розвитку регіону.

У третьому розділі запропоновано сучасні моделі управління регіональним розвитком, виявлено чинники, які стримують економічний прогрес області, та сформульовано практичні рекомендації щодо їх подолання.

Період дослідження охоплює п'ятирічний інтервал (2020–2024 рр.), що дає змогу більш повно й об'єктивно проаналізувати та оцінити динаміку соціально-економічного стану регіону.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ

1.1 Економічний розвиток регіону: теоретичні підходи до визначення

Проблематика національного економічного розвитку суттєво відрізняється від завдань, що постають перед окремими регіонами у їх соціально-економічному поступі. Насамперед, ключовою метою регіонального розвитку є ефективне використання наявних ресурсів та умов задля досягнення максимального інтегрованого результату. Отже, економічний простір України має бути організований так, щоб забезпечити оптимальну спеціалізацію територій, сформувати дієві механізми їх економічної взаємодії та узгодити державні, регіональні й локальні інтереси. Водночас національна економічна політика покликана будуватися таким чином, аби гарантувати сталий розвиток на основі повного використання внутрішнього потенціалу регіонів і міжрегіональних зв'язків, водночас узгоджуючись із загальнодержавними пріоритетами.

Методології довгострокового прогнозування соціально-економічного розвитку територій присвячено значну кількість досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед них варто відзначити роботи М. Бутка, З. Варналія [5], В. Гейця [7], М. Долішнього, Б. Кліяненка, Е. Лібанової, Д. Стеценка та ін. та інших учених, які зробили вагомий внесок у формування теоретичних підходів до аналізу регіонального розвитку.

Розвиток передбачає необхідність реалізації різноспрямованих структурних змін, найбільш характерними серед яких є удосконалення факторів виробництва, модифікація економічної структури, підвищення ефективності використання ресурсів, трансформація інституційної системи, а також зміна ціннісних орієнтацій та соціальних взаємин у суспільстві.

Розвиток як процес зростання включає такі структурні перетворення, що зумовлюють технологічний прогрес, підвищення якості продукції та вдосконалення системи розподілу товарів і послуг. У трактуванні розвитку як покращення йдеться про соціальні зміни, завдяки яким різні групи населення отримують рівні можливості користування суспільними благами, такими як освіта чи медичне обслуговування. Саме тому головною метою розвитку регіону в узагальненому розумінні є забезпечення добробуту населення, що проживає на його території.

У науковій літературі постійно здійснюються спроби уточнити зміст категорії «розвиток». З позиції матеріального підходу розвиток розуміють як незворотні, цілеспрямовані та закономірні перетворення матеріальних і нематеріальних (ідеальних) об'єктів. Лише поєднання всіх трьох названих характеристик дає змогу відмежувати процеси розвитку від інших типів змін. Так, оборотні зміни властиві процесам функціонування, коли відбувається циклічне відтворення сталої схеми дій; відсутність закономірностей притаманна випадковим, катастрофічним явищам; за браком спрямованості зміни не накопичуються, внаслідок чого втрачається єдина внутрішня лінія, притаманна справжньому розвитку.

Результатом розвитку виступає новий якісний стан об'єкта, який проявляється у зміні його змісту або структури, зокрема у виникненні, трансформації чи зникненні окремих елементів і зв'язків між ними. Здатність змінюватися таким чином є однією з універсальних властивостей як матерії, так і свідомості.

На думку Дунди С.П., розвиток слід розуміти як сукупність взаємопов'язаних, цілеспрямованих, інтенсивних і якісних змін економічного характеру, що виникають під впливом внутрішніх суперечностей системи та дії зовнішніх факторів [12, с. 75].

Важливою ознакою будь-якого процесу розвитку є часовий вимір. По-перше, розвиток завжди відбувається у реальному часі; по-друге, саме часовий фактор дозволяє виявити його спрямованість. Водночас поняття «плин часу» не

можна ототожнювати з категорією «процес розвитку», оскільки еволюція конкретного об'єкта залежить не від абстрактного перебігу часу як такого, а від особливостей його власної життєдіяльності.

Слід відзначити, що існує значна кількість класифікацій, за допомогою яких пропонується поділ різних типів регіонального розвитку. У науковій практиці вивчення територіальних громад виокремлюють два головні напрями. Прихильники першого підходу наполягають, що розвиток зароджується у центральних ядрах спільноти та поступово поширюється на периферію, тобто на менш потужні територіальні утворення, що віддалені від «центрів зростання». Другий підхід ґрунтується на тому, що кожна територіальна громада спирається на власні інститути, які здатні генерувати розвиток незалежно від дій чи впливу центру.

Після розгляду загальної категорії «розвиток» доцільно перейти до розкриття поняття «економічний розвиток». Узагальнивши основні підходи до трактування категорії «економічний розвиток», подані в економічній літературі, а також врахувавши наведені вище його ключові характеристики, можна запропонувати власне трактування цього поняття, що спирається на систематизацію та узагальнення його ознак.

Під економічним розвитком доцільно розуміти насамперед процес якісної трансформації всіх елементів економічної системи. Його сутність полягає у послідовних змінах, що виявляються у зростанні добробуту населення, підвищенні рівня життя, поліпшенні структури виробництва, узгодженні розподільчих відносин і розширенні людського потенціалу.

В.П. Залуцький тлумачить соціально-економічний розвиток як зміну соціальних і економічних показників, зумовлену реалізацією управлінських рішень щодо використання соціально-економічного потенціалу [20]. Тобто досягнення певного рівня соціально-економічного розвитку, на його думку, є результатом взаємодії між наявним потенціалом та управлінськими рішеннями щодо його залучення.

Соціально-економічний розвиток регіону має відбуватися таким чином, щоб усі трансформації, які стосуються території, її технологічного комплексу, виробничої, інноваційної, організаційної та управлінської сфер, сприяли збереженню та посиленню стабільності, а також інших параметрів, що відповідають логіці сталого розвитку регіону.

Рівень соціально-економічного розвитку регіону визначається, передусім, його станом у період глибоких перетворень та загальними для країни макроекономічними тенденціями. Йдеться, зокрема, про посилення техніко-економічних диспропорцій, зменшення інвестиційної активності та заощаджень, переважно екстенсивне використання робочої сили, загострення негативних соціально-демографічних явищ, зростання соціальної та економічної напруженості, а також про падіння рівня життя. Разом із тим, автори наголошують, що ці процеси істотно відрізняються між регіонами через дію об'єктивних чинників: природно-ресурсного та трудового потенціалу, географічного розташування, політичної й соціальної ситуації, специфічних соціальних функцій територій тощо. Слабкою стороною такого підходу є те, що зазначені тенденції радше загострюють регіональні проблеми, тоді як унікальні характеристики кожної території формують принципові відмінності у змісті та напрямках соціально-економічних трансформацій. Поділяємо позицію дослідниць щодо того, що розвиток регіону визначається його структурою, речово-компонентним складом, роллю та місцем у системі територіальної організації господарства й інтегральної праці [29].

За Євдокимовою Д. М., економічний розвиток являє собою багатоваріантний, циклічний та динамічний процес спіралеподібного характеру, що проявляється через кількісні та якісні зміни в структурі системи за умови збереження її цілісності. Стійкість цього процесу можлива лише за наявності ефективного управління з боку надсистеми [15, с. 8].

В іншому науковому підході економічний розвиток характеризується як незворотні, закономірні та цілеспрямовані кількісно-якісні трансформації економічної системи, що відбуваються протягом тривалого періоду. Ці зміни

зумовлені дією економічних суперечностей, потреб та інтересів, а також ґрунтуються на основних діалектичних законах, які не виходять за межі внутрішньої сутності відповідної системи [7, с. 203].

Разом з тим існує позиція, відповідно до якої економічний розвиток не можна ототожнювати з економічним зростанням, адже останнє є лише збільшенням економічної активності. Натомість розвиток може відбуватися навіть за умов зниження темпів економічної активності, якщо при цьому забезпечується оптимальна структурна перебудова.

Мурашко І.С. [41, с. 54], застосовуючи економіко-соціальний підхід до трактування соціально-економічного розвитку регіону, підкреслює нерозривну єдність його двох основних складових – економічної та соціальної. До економічної він відносить нарощування обсягів виробництва, підвищення результативності функціонування підприємств і зміцнення їхнього внеску в економіку як регіону, так і держави загалом. Соціальна складова, своєю чергою, пов'язується з досягненням повної зайнятості населення та забезпеченням відтворення людських ресурсів.

До сьогодні сформувалася велика кількість підходів, що розкривають зміст економічного розвитку регіону з позицій різних соціальних наук. Враховуючи те, що частина з них взаємодоповнює одна одну, їх доцільно об'єднати у сім основних груп (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Ключові концептуальні підходи до розвитку економіки регіону

Назва концепції	Засновник	Сутність
1	2	3
1. Економічний розвиток як розвиток проблеми	Г. Саймон, Дж. Марч	Розвиток регіону розглядається як процес адаптації управлінських рішень до складних і численних чинників, що впливають на економічну систему. Оскільки керівники не можуть охопити всі можливі аспекти, вони діють у межах «обмеженої раціональності», визначаючи проблему, послідовність дій та механізми контролю результатів.

Продовження табл. 1.1

2. Економічний розвиток як управління підприємницькою активністю	Р. Борегард Маріс	Основний акцент робиться на підприємницькому секторі, який виступає ключовим рушієм економічних процесів. Органи влади, у свою чергу, мають створювати сприятливі умови для бізнесу та узгоджувати очікування населення з потребами економіки регіону. Економічний прогрес забезпечується раціональним використанням ресурсів та активізацією інвестицій.
3. Економічний розвиток як створення «механізму зростання»		Розвиток трактується як функціонування цілісного механізму, у межах якого ключові ресурси регіону (земля, праця, капітал) трансформуються у кінцевий економічний результат. Взаємодія місцевої влади, підприємців і громадських структур створює умови для стабільного збільшення валового регіонального продукту.
4. Економічний розвиток як збереження природного і соціального середовища	Блер, Премус, Нельсон, Бейтс	Концепція ґрунтується на поєднанні економічних процесів із захистом довкілля та підтримкою соціальної рівноваги. Наголошується на важливості збереження умов життя громади та врахуванні її прав, а також на необхідності гармонізації соціальних та природних компонентів розвитку території.
5. Економічний розвиток як вивільнення людського потенціалу		Головним фактором розвитку визнається людський капітал. Розширення можливостей населення, зокрема підвищення рівня освіти та професійних навичок, вважається необхідною умовою економічного зростання. Доведено, що інвестиції у людський потенціал підвищують продуктивність праці та конкурентоспроможність регіону.
6. Економічний розвиток як результат керівництва	Бейтс, Уайел, Тейц, Гілот	У цій концепції провідну роль відводять керівникам, який здатен формувати стратегію розвитку регіону, мобілізувати ресурси та долати бюрократичні чи фінансові бар'єри. Керівник виступає ключовою фігурою, що координує інтереси різних груп і забезпечує реалізацію розвитку.
7. Економічний розвиток як пошук соціальної справедливості		Розвиток трактується як процес, орієнтований на підвищення соціальної захищеності населення та гарантування його прав на участь у визначенні майбутнього території. Наголошується на необхідності усунення бар'єрів, що перешкоджають залученню громади до вирішення соціально-економічних завдань.

1. Економічний розвиток як розвиток проблеми

Прихильники цього напрямку, зокрема Г. Саймон і Дж. Марч, виходять з того, що людський інтелект не здатен охопити всі чинники, пов'язані з економічним життям суспільства. Унаслідок цього управлінці змушені діяти, спираючись на принцип обмеженої раціональності, тобто ухвалювати не найоптимальніші, а прийнятні в конкретних умовах рішення. Такий підхід передбачає визначення проблеми, встановлення етапів її розв'язання, формування порядку реалізації та організацію зворотного зв'язку. Для чіткої ідентифікації проблеми застосовують просторові межі (місто, територіальна громада тощо) або соціальні параметри (молодь, пенсіонери та ін.) [61].

2. Економічний розвиток як управління підприємницькою активністю

Цей підхід зосереджує увагу на тому, що Р. Борегард назвав «основною тенденцією у практиці місцевого економічного розвитку», а Я. Маріс — «корпоративною парадигмою» [61]. Його суть полягає в тому, що бізнес відіграє провідну роль у розвитку економіки порівняно з органами влади, які лише коригують соціальні очікування відповідно до економічних потреб. Місцеві органи управління мають створювати належні умови для економічного зростання регіону, раціонально використовуючи трудові ресурси, землю, професійні навички населення, сировину, виробничу та соціальну інфраструктуру. При цьому, згідно з логікою цього напрямку, основним рушієм регіонального прогресу є інвестиції, що стимулюють зростання.

3. Економічний розвиток як створення «механізму зростання»

Базою цього підходу є системне бачення економічного розвитку, відповідно до якого розвиток розглядається як процес перетворення ключових ресурсів — землі, робочої сили та капіталу — у валовий регіональний продукт. У межах такої концепції важливим є поєднання інтересів місцевої влади, профспілок та підприємницьких структур, що функціонують у конкретному регіоні. Підприємства комунальних служб, засобів масової інформації, роздрібною торгівлі, нерухомості та інші прагнуть просувати свої інтереси шляхом постійного розвитку, що формує відповідний «механізм зростання».

4. Економічний розвиток як збереження природного та соціального середовища

Цей підхід часто називають територіальною або екологічною моделлю. Її основні елементи відображені у концепції коеволюційного розвитку Блера і Премуса [58], ідеї «розвитку знизу» Нельсона [58], а також у теорії соціальних мереж Бейтса [59]. Спільною рисою цих праць є визнання необхідності зняття надмірної орієнтації на економічне зростання та наголошення на важливості дотримання прав місцевої громади щодо середовища, у якому вона проживає. Таке середовище включає як природні, так і соціальні компоненти, що перебувають у взаємозв'язку. Особливу увагу тут зосереджено на внутрішніх мотивах і каталізаторах розвитку, які формуються всередині самої громади, а не лише на зовнішніх стимулах.

5. Економічний розвиток як вивільнення людського потенціалу

Ця концепція наголошує на тому, що ключовим чинником економічного розвитку є максимально повне використання потенціалу населення. Вона ґрунтується на результатах емпіричних досліджень, які доводять, що рівень освіти впливає на продуктивність праці, а також на витрати підприємств, які інвестують у підвищення кваліфікації своїх працівників. Таким чином, увага місцевих органів влади має бути спрямована на розвиток людського капіталу як на визначальну умову регіонального прогресу.

6. Економічний розвиток як результат керівництва

У рамках цього підходу одна група дослідників робить акцент на управлінських і підприємницьких здібностях керівників (Бейтс), тоді як інші (Уайел, Тейц, Гілот) — на їхніх політичних навичках [58]. Узагальнюючи їхні погляди, можна стверджувати, що керівник розглядається як ключова особа, здатна забезпечити економічне зростання регіону. Він має можливість долати бюрократичні, фінансові або організаційні обмеження, що заважають плануванню та реалізації розвитку території.

7. Економічний розвиток як пошук соціальної справедливості

Ця концепція підкреслює важливість соціального захисту населення та необхідність дотримання прав громадян щодо формування власного майбутнього. Надмірний професійний або бюрократичний тиск розглядається як чинник, що перешкоджає регіональному розвитку. Відповідно, розвиток територіальних громад асоціюється з наданням реальної практичної підтримки людям, які беруть участь у вирішенні ключових економічних та соціальних проблем регіону.

Економічний розвиток регіону визначається не лише наявністю окремих ресурсів, а й ефективністю їх поєднання. За відсутності хоча б одного з ключових елементів розвиток стає неможливим, навіть якщо інші ресурси наявні у надлишковій кількості.

1.2. Нормативно-правове забезпечення економічного розвитку регіонів в Україні

На відміну від законодавчих засад регіонального економічного розвитку, нормативно-правове забезпечення євроінтеграційного курсу України досі залишається незавершеним, фрагментарним і недостатньо впорядкованим. Подібний стан речей зумовлений як відносно невеликою тривалістю сучасного етапу незалежності країни, так і тривалою невизначеністю щодо пріоритетів її зовнішньої політики. Значна кількість актів, ухвалених у періоди домінування європейського або євразійського напрямів співпраці, швидко втрачали актуальність та замінювалися новими. Лише після 2014 року з'явилися реальні передумови для формування чіткої політичної та економічної орієнтації України на євроатлантичну інтеграцію.

Основними документами, що застосовуються під час підготовки українських нормативно-правових актів у сфері регіонального розвитку, є «Європейська хартія місцевого самоврядування» та «Декларація з регіоналізму в Європі». Хартію підписали в Страсбурзі 15 жовтня 1985 року держави – члени Ради Європи; Україна приєдналася до неї 6 листопада 1996 року, а Верховна Рада

ратифікувала документ 15 липня 1997 року. Декларацію з регіоналізму було ухвалено 4 грудня 1996 року в Базелі під час Асамблеї Регіонів Європи [37].

Беручи до уваги специфіку тематики, нормативно-правову систему України доцільно аналізувати у двох напрямках: забезпечення регіонального розвитку та врегулювання інтеграційних процесів з ЄС.

Документи, що впливають на ключові питання територіального та регіонального розвитку, можна умовно поділити на чотири групи (рис. 1.1):

- закони України, які формують базові засади державної регіональної політики;
- укази Президента, що визначають умови розвитку територій у межах соціально-економічних інструментів із суттєвими регіональними компонентами;
- постанови Кабінету Міністрів України, де окреслюються особливі підходи до управління розвитком окремих територій;
- нормативні акти галузевих міністерств, які встановлюють диференційовані для регіонів показники та слугують орієнтирами у здійсненні регіональної політики.

Рисунок 1.1 – Нормативно-правова база регіонального економічного розвитку в Україні

Окремий сегмент нормативно-правового забезпечення регіонального економічного розвитку становить стратегічна документація.

Правовою основою для формування регіональних стратегій розвитку виступають Конституція України, Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», а також Концепція державної регіональної політики. Крім того, використовуються відповідні акти Президента України і Кабінету Міністрів України, нормативні документи органів влади Автономної Республіки Крим, центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування відповідних територій [49].

Механізм реалізації регіонального планування в Україні визначено Методичними рекомендаціями щодо підготовки регіональних стратегій розвитку. Згідно з цими положеннями, Регіональна стратегія розвитку (далі – РСР) являє собою стратегічний план розвитку території, у межах якого визначаються основні цілі, завдання, ключові пріоритети та напрями стійкого соціально-економічного зростання областей та міста Києва на середньострокову (4–6 років) і довгострокову (10–15 років) перспективи. На основі РСР формуються:

1. середньострокові програми економічного та соціального розвитку регіонів, які мають установити показники видатків державного й місцевих бюджетів, необхідних для досягнення стратегічних орієнтирів регіонального розвитку, реалізація яких виходить за межі одного бюджетного циклу;
2. щорічні програми економічного та соціального розвитку регіонів, що конкретизують першочергові заходи з упровадження РСР і визначають обсяг ресурсів, які входять до проекту бюджету відповідного регіону на наступний рік [49].

У зазначеному нормативному акті адміністративно-територіальна одиниця район фактично не розглядається як самостійний об'єкт довгострокового планування. Водночас ст. 18 Закону України «Про державне прогнозування та

розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [39] визначає, що місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування мають здійснювати підготовку прогнозів економічного й соціального розвитку областей, районів і міст на середньостроковий період, а також формувати програми економічного і соціального розвитку відповідних територій на короткотермінову перспективу. У законі зазначено: «Місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування розробляють прогнози економічного і соціального розвитку областей, районів і міст на середньостроковий період, програми економічного і соціального розвитку областей, районів і міст на короткостроковий період та забезпечують контроль за виконанням відповідних показників програм економічного і соціального розвитку областей, районів і міст на короткостроковий період» [39].

Разом з тим, Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2030 року прямо визнає район рівнем довгострокового планування. У документі наголошується, що політика регіонального розвитку реалізується на основі взаємоузгоджених довгострокових стратегій, планів та програм, які охоплюють державний, регіональний і, за потреби, субрегіональний рівні.

Крім того, Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» [45] також відносить район до об'єктів, щодо яких здійснюється довготермінове планування розвитку. Зокрема, у ст. 6 і 7 цього закону визначено, що управління у сфері містобудування покладається на Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади з питань будівництва, містобудування та архітектури, інші спеціально уповноважені органи, а також місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Зазначені структури здійснюють управління шляхом планування територій на державному, регіональному та місцевому рівнях [45].

Законодавча невизначеність простежується також у визначенні суб'єктів, залучених до формування стратегічних планів та здійснення контролю за ходом їх реалізації. Зокрема, ст. 143 Конституції України встановлює, що територіальні громади міст, селищ і сіл безпосередньо або через створені ними органи

місцевого самоврядування затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку й контролюють їх виконання. Водночас ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» відносить ухвалення програм соціально-економічного розвитку, а також інших цільових програм, що належать до компетенції місцевого самоврядування, до виключної компетенції відповідних міських, селищних та сільських рад. Інші норми цього закону свідчать, що підготовку таких документів здійснюють виконавчі комітети рад, а загальне керівництво цією діяльністю покладається на голову ради. Перед розглядом на пленарному засіданні ради програми проходять попереднє опрацювання у виконавчому комітеті та постійних комісіях, після чого обов'язково підлягають оприлюдненню. Звіти щодо виконання програм готуються виконкомом і подаються на розгляд відповідної ради, а їхнє обговорення та затвердження відбувається згідно з вимогами регламенту.

Районні та обласні програми, відповідно до ст. 143 Конституції України, ухвалюються відповідними радами. Підготовка та внесення на розгляд цих програм зазвичай покладається на районні та обласні державні адміністрації. Так, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачає, що виконавчі комітети сільських і селищних рад подають до місцевих державних адміністрацій необхідні показники для формування районних програм, а також пропозиції щодо їх змісту. Виконання ж програм соціально-економічного розвитку районів та областей, відповідно до ст. 119 Конституції України, забезпечують місцеві державні адміністрації. Стаття 72 цього ж закону визначає, що у частині реалізації програм соціально-економічного розвитку державні адміністрації звітують перед відповідними радами.

Однак практика свідчить, що фактичними розробниками, розпорядниками бюджетних ресурсів, виконавцями та, завдяки делегованим повноваженням, органами контролю залишаються місцеві державні адміністрації. Роль рад часто обмежується виконанням наглядових функцій: діяльність депутатського корпусу у сфері планування та моніторингу реалізації програм розвитку є недостатньо

активною й найчастіше зводиться до формального затвердження документів шляхом голосування.

На переконання Л. Васейчук, чинна нормативно-правова основа стратегічного планування регіонального розвитку в Україні не відповідає сучасним умовам, характеризується фрагментарністю, недостатньою узгодженістю та перебуває у процесі доопрацювання. У цьому зв'язку вкрай важливим є ухвалення Закону України «Про державне планування розвитку в Україні», який мав би встановити єдину методологію планування, визначити ключові терміни, часові рамки та відповідальних виконавців [6].

Фінансові та економічні механізми функціонування регіональної економіки потребують подальшого нормативного врегулювання, особливо у контексті формування законодавчої бази, що регулює процеси децентралізації економічного розвитку держави. Зазначене питання є надзвичайно актуальним, відповідає вимогам європейської інтеграції й визначає перспективні напрями подальших наукових досліджень.

1.3 Міжнародні підходи до управління регіональним економічним розвитком

Значення промислового сектору у соціально-економічному поступі провідних держав світу є надзвичайно вагомим. Саме промисловість формує потужний мультиплікативний ефект, забезпечуючи стійкий попит на ресурси, працю та енергоносії й створюючи основну частку доданої вартості. Ця теза є актуальною як для великих і середніх країн із розвинутою економікою, так і для «нових індустріальних держав» та країн, що перебувають на стадії розвитку.

Для невеликих економічно розвинених європейських держав, таких як Швеція, Нідерланди, Бельгія, Австрія, Данія й Фінляндія, характерний високий рівень спеціалізації у певних промислових галузях. Найчастіше це машинобудування, зорієнтоване на виробництво високотехнологічної експортної продукції. У кожній країні сформовано власний технологічний бренд:

Нідерланди відомі завдяки «Філіпс» та медичному обладнанню; Швеція – автомобілям «Вольво» та «Сааб»; Бельгія й Австрія – різноманітним промисловим устаткуванням; Фінляндія – продукцією «Nokia».

Світовий досвід демонструє, що ефективність промислової політики значною мірою залежить від чіткого визначення стратегічних завдань та належного добору механізмів їх реалізації.

У більшості іноземних держав сформувалася трирівнева модель управління територіальним соціально-економічним розвитком. Поряд із центральними органами влади важливу роль відіграють регіональні й місцеві управлінські структури. Центральний рівень забезпечує макрорегулювання та формує законодавчі засади, що визначають принципи управління територіальним розвитком [57, с. 17].

У низці країн регіональну політику реалізують спеціально створені директивні або консультативні державні органи. Наприклад, у Канаді функціонує комітет Кабінету Міністрів, відповідальний за економічний та регіональний розвиток. У США діє Президентська комісія з проблем федералізму, яка готує аналітичні матеріали й пропозиції для президента та Конгресу, а також відповідає за координацію федеральної політики у сфері міжрегіональної взаємодії.

Американська практика містить значний досвід створення агенцій регіонального розвитку. Найпоширенішою організаційною формою таких інституцій є державні інвестиційні корпорації. Спочатку їх діяльність ґрунтувалася на політиці концентрації державних інвестицій у розвиток міст, що мало сприяти поширенню позитивних ефектів на менш розвинені території. Згодом акцент змістився на спільне фінансування проєктів за участю федерального центру, регіональних органів та місцевих громад. Такий підхід забезпечив узгодження інтересів усіх сторін (ефект співучасті). Класичним прикладом такої інституції вважають Адміністрацію долини Теннессі.

У Японії при Кабінеті Міністрів діють Економічна консультативна рада та Консультативна рада з питань комплексного просторового розвитку, якими керує прем'єр-міністр. Головним органом, що опрацьовує державну регіональну

політику та готує програми соціально-економічного розвитку, є Управління економічного планування.

У Швеції функціонують державні регіональні компанії, які беруть участь у реструктуризації підприємств, організовують виробництво нової продукції та підтримують малий і середній бізнес.

У Нідерландах функціонує мережа з п'яти державних компаній регіонального розвитку, діяльність яких спрямована на модернізацію економічної структури територій та зменшення рівня безробіття. Такі організації активізують використання внутрішнього потенціалу провінцій, сприяють розширенню співпраці місцевої та загальнонаціональної промисловості, підтримують малий і середній бізнес, а також можуть інвестувати в окремі підприємства. Показовим прикладом є діяльність компанії LIOF, завдяки якій колишній шахтарський Лімбург протягом двох десятиліть трансформувався в один із ділових та промислових центрів Європейського Союзу.

Особливістю нідерландського підходу стало створення на стартовому етапі територіальної реконструкції спеціального органу управління за участю представників центральної влади, місцевих органів та муніципалітетів. Після виконання ключових завдань цей орган було розформовано, а сама компанія LIOF продовжила діяльність. Її капітал сформовано переважно за рахунок держави (91%), тоді як внесок провінції становить 8%, а муніципалітету — 1%.

У Бельгії діють регіональні інвестиційні компанії, які займаються підтримкою створення, модернізації та розширення приватних підприємств, а також ініціюють появу нових державних структур. Окрім цього, в країні функціонують регіональні корпорації розвитку, що збирають аналітичні дані, відстоюють інтереси окремих секторів економіки та можуть долучатися до управління підприємствами, які опинилися у складній ситуації.

У міжнародній практиці підкреслюється, що ефективне вирішення територіальних проблем та стимулювання розвитку можливе лише за умови законодавчого забезпечення системи державних заходів у сфері регіональної політики. У більшості країн Європейського Союзу інструменти стимулювання

регіонального розвитку регулюються національним законодавством і узгоджуються з політикою ЄС. У деяких державах (зокрема, Іспанії, Німеччині та Італії) стратегічні засади територіального розвитку закріплені навіть на рівні конституцій.

Ключовим підходом державного управління регіональним розвитком у країнах ЄС є прагнення узгодити інтереси різних учасників із загальнонаціональними та регіональними пріоритетами. Для цього використовують широкий спектр інструментів державного стимулювання територіального розвитку [16, с. 252].

Для України особливу цінність становить досвід Франції та Польщі, де сформована ефективна контрактна модель взаємодії між центральною владою та регіонами.

У Франції регіональні плани, оформлені у вигляді контрактів між державою та територіями, є механізмом збалансованого розподілу відповідальності за регіональне планування. Контракти визначають правові, адміністративні та фінансові зобов'язання держави щодо підтримки розвитку регіонів у середньостроковій перспективі. Фінансування регіонального розвитку здійснюється міністерствами за чотирма ключовими напрямками:

- розвиток інфраструктури;
- комплексні програми для проблемних територій;
- освіта та наука;
- підвищення зайнятості та стимулювання малого бізнесу шляхом грантової та консультативної підтримки.

У Польщі функціонує Державна рада територіального розвитку, яка об'єднує представників законодавчої та виконавчої влади. Вона займається формуванням пропозицій щодо державної регіональної політики й оцінюванням територіального планування. Контрактна модель співпраці між урядом і воєводствами юридично оформлена Законом «Про принципи підтримки регіонального розвитку» (2000 р.). Документ визначає:

- взаємні зобов'язання центральної влади та регіональних органів;

- рівність сторін під час укладання угод;
- повний доступ кожної зі сторін до необхідної інформації;
- фінансову відповідальність за невиконання умов контракту [34, с. 203].

В Угорщині ключовими цілями регіональної політики визначено підтримку формування ринкової економіки в усіх територіях, зменшення диспропорцій між регіонами та активізацію місцевих ініціатив. Виконання цих завдань належить до компетенції Міністерства сільського господарства. На загальнодержавному рівні діє Національна рада регіонального розвитку, тоді як у регіонах функціонують регіональні ради розвитку та окружні ради. Окрім цих органів, до системи інституцій, що беруть участь у реалізації регіональної політики, також входять національні економічні палати, державні компанії різних рівнів, фонди та науково-дослідні установи.

В Естонії питання регіональної політики підпорядковані Міністерству внутрішніх справ, оскільки однією з провідних цілей державної стратегії є збереження територіальної цілісності країни. Серед завдань регіональної політики Естонії також виокремлюють забезпечення належної якості життя в усіх регіонах та створення умов для збалансованого економічного розвитку. У країні діє Рада з регіональної політики, до складу якої входять представники всіх міністерств, окружних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

На відміну від більшості країн Центральної та Східної Європи, у Чехії у 1996 році було утворено Міністерство регіонального (місцевого) розвитку, що свідчить про значну увагу держави до сфери регіональної політики. Поряд з ним працюють Центр регіонального розвитку, Національний комітет програмування і моніторингу, а також інституції, відповідальні за забезпечення економічної та соціальної згуртованості на загальнодержавному рівні. На регіональному рівні функціонують Регіональні уряди, регіональні комітети програмування та моніторингу, а також агентства регіонального розвитку.

У Болгарії практичне впровадження регіональної політики здійснює Міністерство регіонального розвитку та громадських робіт спільно з Радою регіонального розвитку, яка є основним національним інститутом у цій сфері. На

регіональному рівні відповідні повноваження покладаються на регіональні адміністрації [1, с. 460].

Сучасні підходи до формування регіональної політики в економічно розвинених країнах світу ґрунтуються на кількох стратегічних засадах:

– акцент у регіональній політиці робиться на розвиток людського потенціалу, інноваційних компетенцій та навичок;

– регіони все більше орієнтуються на пошук можливостей для майбутнього розвитку та використання прихованих ресурсів, а не лише на подолання існуючих суперечностей;

– стратегії регіонального розвитку спрямовуються на забезпечення сталого розвитку та підвищення добробуту населення, а не тільки на економічні показники;

– фінансування регіонального розвитку та підвищення конкурентоспроможності здійснюється на конкурсних засадах та відповідно до визначених пріоритетів.

Практика значної частини розвинених країн, зокрема Франції, Польщі, Канади та США, демонструє результативність планування економічного та територіального розвитку в умовах зрілої ринкової економіки.

Наведені приклади засвідчують різноманітність інституційних моделей та підходів і підтверджують, що у багатьох країнах питанням територіального управління та реалізації державної регіональної політики приділяється суттєва увага.

1.4 Методичні підходи до оцінювання ефективності управління економічним розвитком регіону

Сучасний розвиток регіонів, які функціонують як відносно автономні системи, перебуває під впливом широкого спектра зовнішніх та внутрішніх факторів. Досить часто виникає ситуація, коли неможливо чітко відокремити дію таких чинників через низку як об'єктивних, так і суб'єктивних причин. Попри

це, необхідність обґрунтованої оцінки досягнутого рівня економічного розвитку регіонів залишається надзвичайно важливою. У подібних умовах реальним інструментом, який дозволяє сформувавши таку оцінку, є просторово-часове позиціонування регіонів за задалегідь визначеними індикаторами. Такий підхід уможливорює виділення серед усіх об'єктів дослідження групи лідерів, що демонструють домінуючі позиції порівняно з іншими та виступають своєрідним «локомотивом» розвитку, а також групи аутсайдерів, які значно відстають та не можуть змінити свій стан через низку причин.

Позиціонування регіонів здійснюється шляхом використання певного набору питомих показників, задалегідь визначених як найбільш придатні для об'єктивної оцінки. Застосування саме питомих показників як бази порівняння пояснюється тим, що регіони України істотно різняться між собою не лише за площею, а й за кількістю населення. Використання таких показників дає змогу нівелювати ці відмінності та отримати більш коректну оцінку економічного розвитку територій [37, с. 119].

Перелік зазначених індикаторів може включати основні та додаткові показники. Поділ здійснюється залежно від їхнього зв'язку з процесами суспільного відтворення. Основні питомі показники економічного розвитку характеризують підсумкові результати виробничої діяльності, тоді як додаткові відображають результати процесів розподілу, обміну та споживання.

До групи основних показників, які дають змогу оцінити рівень економічного розвитку регіонів, належать:

- валовий регіональний продукт (ВРП);
- обсяг реалізованої промислової продукції.

Показники, що характеризують рівень інвестиційного розвитку та масштаби зовнішньоекономічної діяльності регіону, включають:

- обсяг капітальних інвестицій (за винятком бюджетних вкладень);
- обсяг прямих іноземних інвестицій;
- обсяг експорту товарів;
- обсяг імпорту товарів.

На регіональному рівні ключовим інтегральним показником, який узагальнює рівень економічного розвитку території, виступає валовий регіональний продукт (ВРП).

Методологічною базою для обчислення валового регіонального продукту є оновлені міжнародні стандарти, зокрема Система національних рахунків 2008 року та Європейська система національних і регіональних рахунків 2010 року.

Валовий регіональний продукт у ринкових цінах визначають як сумарну величину валової доданої вартості всіх видів економічної діяльності з урахуванням чистих податків на продукти.

Валову додану вартість обчислюють як різницю між випуском та проміжним споживанням кожної сфери економічної діяльності, зменшену на обсяг оплати послуг фінансових посередників. До її складу входять первинні доходи, створені учасниками виробничого процесу.

Чисті податки на продукти являють собою суму податків на продукти за винятком субсидій, що надаються на продукти.

Податки на продукти — це обов'язкові платежі, що справляються відповідно до кількості або вартості товарів і послуг, які виробляє, продає або імпортує резидентна виробнича одиниця. До цієї групи належать податок на додану вартість, акцизний збір, мита на імпорт та експорт, податок на рекламу, готельний збір, єдиний податок для суб'єктів підприємництва, відрахування на розвиток виноградарства, садівництва та хмелярства, різноманітні митні збори, а також платежі за транзит нафти, природного газу й аміаку територією України.

Субсидії на продукти — це насамперед виплати, що здійснюються пропорційно вартості чи кількості продукції або послуг, які реалізуються на внутрішньому ринку або експортуються підприємствами-резидентами. До них належать відшкодування витрат через механізми державного регулювання цін на окремі види сільськогосподарської та іншої продукції, а також субсидії, спрямовані на покриття поточних збитків підприємств (наприклад, установ культури чи житлово-комунального господарства), поліпшення їхнього

фінансового стану шляхом поповнення оборотних коштів або компенсації окремих витрат.

У практиці оцінювання ефективності регіонального розвитку поступово сформувався певний набір методів і аналітичних прийомів, що застосовуються для її визначення [35, ст. 125–126].

Методи аналізу показників економічного розвитку певної територіальної одиниці являють собою комплекс науково-методичних засобів і основоположних принципів, що застосовуються для дослідження динаміки й структури регіонального розвитку.

У ході проведення аналізу господарської діяльності та її результатів активно використовуються як традиційні методи економічної статистики (зокрема, обчислення середніх та відносних показників, метод групування, графічні прийоми візуалізації, індексний метод, а також елементарні способи опрацювання часових рядів), так і сучасні математико-статистичні інструменти. До останніх відносять кореляційний аналіз, дисперсійний аналіз, факторний аналіз, а також метод головних компонентів.

Отже, зазначена вище методика аналізу слугуватиме основою для здійснення комплексної оцінки економічного розвитку Івано-Франківської області.

Висновки до розділу 1

У межах даного розділу було визначено ключову сутність економічного розвитку територіальної одиниці. Зокрема, було сформульовано визначення таких фундаментальних категорій, як "розвиток", "економічний розвиток" та "соціально-економічний розвиток".

Також було проведено огляд сучасних концепцій економічного розвитку на регіональному рівні, серед яких виділено: економічний розвиток як процес подолання проблем; економічний розвиток як інструмент управління підприємницькою активністю; економічний розвиток як створення ефективного механізму зростання; економічний розвиток як забезпечення збереження

природного і соціального середовища; економічний розвиток як вивільнення людського потенціалу; економічний розвиток як результат якісного керівництва; економічний розвиток як пошук соціальної справедливості.

Регіональний розвиток в межах України вимагає застосування значного комплексу важелів державного регулювання. Серед інструментів державного впливу на регіональний розвиток особливу увагу слід приділити правовим нормам. Вони мають створити міцну основу для стабільного функціонування регіонів та максимально ефективної віддачі від їх діяльності.

Проведений огляд нормативно-правової бази, що регламентує управління місцевим економічним розвитком, встановив, що головним законодавчим актом є Конституція України. Саме на ній базується вся система законодавства, включаючи акти про розвиток регіонів. Нормативно-правову основу для розроблення регіональних стратегій розвитку складають: Конституція України, закони "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про місцеві державні адміністрації", "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України", а також Концепція державної регіональної політики, інші відповідні укази Президента, постанови Кабінету Міністрів, нормативні документи центральних та місцевих органів виконавчої влади, і, звичайно ж, акти органів місцевого самоврядування відповідного регіону.

Проаналізовано зарубіжний досвід управління економічним розвитком територій. Наведені приклади свідчать про значну різноманітність інституційних структур і підтверджують той факт, що в багатьох іноземних державах питанням територіального управління, формування та реалізації державної регіональної політики приділяється велика увага.

На завершення, була представлена методика аналізу ефективності управління економічним розвитком конкретного регіону. Встановлено, що перелік показників, які використовуються, можна умовно поділити на основні та додаткові.

Важливим результатом розділу є впорядкування методичного інструментарію для оцінювання соціально-економічного розвитку, включно з індикаторами економічної активності, інвестиційної привабливості, зовнішньої торгівлі, зайнятості, фінансової стабільності, якості життя та інноваційної активності. Це сформувало теоретичну основу для подальшого аналізу конкретного регіону.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1 Загальна характеристика Івано-Франківської області

Івано-Франківська область розташована у центральній частині Європи, на південно-західній території України, у зоні контакту Східноєвропейської рівнини та гірської системи Східних Карпат. Регіон межує з Львівською, Закарпатською, Чернівецькою та Тернопільською областями, а на крайньому півдні має 50-кілометрову ділянку державного кордону з Марамуреським повітом Румунії. Площа області становить 13,9 тис. кв. км, що дорівнює 2,3 % території держави; менші площі мають лише Закарпатська, Чернівецька та Тернопільська області.

Адміністративно область включає 14 районів, 15 міських поселень (шість із них мають статус міста обласного значення), 24 селища та 765 сіл. Частка міського населення становить 43,4 %. Статус гірських мають 238 населених пунктів, де проживає майже третина жителів регіону. У високогірній зоні зосереджено сім районів (Богородчанський, Верховинський, Долинський, Коломийський, Косівський, Надвірнянський, Рожнятівський) і дві міські ради – Болехівська та Яремчанська [49].

Кліматичні умови області мають перехідні риси між помірно теплим і вологим західноєвропейським та континентальним східноєвропейським типами. Значні перепади висот – від 230 до 2061 м над рівнем моря – на відносно невеликій площі зумовлюють виражену вертикальну зональність природних умов, у тому числі розподіл атмосферних опадів.

У регіоні обліковується 340 родовищ різних видів корисних копалин, серед яких розробляються 161. Ресурсна база включає поклади паливно-енергетичного призначення (газ, нафта, конденсат, торф), що становлять 34,6 %; сировину для будівельної галузі – 47,8 %; підземні води – 12,3 %; гірничо-хімічні ресурси – 4,4

% (калійні, кам'яні та магневі солі, карбонатні породи для аграрних потреб і цукрової промисловості, сірка); а також рудні корисні копалини, які складають 0,88 % [49].

На території області відомо 42 родовища вуглеводнів, з яких 31 введено в промислову експлуатацію. Основні обсяги видобутку зосереджені в межах Долинського та Надвірнянського нафтогазових районів. Ключовими видобувними структурами є управління «Долинанфтогаз» і «Надвірнанафтогаз», що функціонують у складі ПАТ «Укрнафта». До провідних нафтогазових покладів, внесених до Державного балансу запасів корисних копалин, належать Долинське, Струтинське, Північно-Долинське та Битків-Бабченське.

Будівельна сировинна база представлена 163 родовищами 11 видів корисних копалин, з яких 65 розробляються. Регіон повністю забезпечений запасами кухонної солі, цементної сировини, вапняків різного технологічного призначення, гіпсу, піщано-гравійних матеріалів, керамзитової та цегельно-черепичної сировини, а також мінеральних вод. Це створює передумови для розширення наявних виробничих потужностей і введення в експлуатацію резервних ділянок.

Важливою перспективою для енергетичного сектору області та країни загалом є відкриті запаси сланцевого газу на «Одеській площі». Ця ділянка охоплює майже повністю території Галицького, Тлумацького, Тисменицького та Рогатинського районів, а частково — Городенківський, Калуський, Коломийський і Снятинський райони, займаючи близько 2,9 тис. кв. км. За оцінками Державної служби геології та надр України, прогнозні ресурси покладу становлять 2,98 трлн куб. м газу.

Станом на 1 січня 2022 року чисельність постійного населення Івано-Франківської області становила 1 349 096 осіб, що відповідало 3,29% від загальної кількості населення України. У період з 2016 по 2022 рік простежується поступове зменшення чисельності населення регіону на рівні близько 4%. Динаміка змін вказує на скорочення кількості мешканців у сільській місцевості

та одночасне зростання чисельності населення у міських поселеннях. Попри такі тенденції, область залишається відносно густонаселеною: у 2017–2022 роках щільність населення коливалася в межах 99,3–98,6 особи на 1 км². Для порівняння, середня густина населення України у 2022 році становила 74 особи на 1 км² [49].

Станом на 02.01.2025 року, відповідно до інформації «Інформаційно-обчислювального центру Міністерства соціальної політики України», на території Івано-Франківської області перебувало 111 653 внутрішньо переміщені особи (36,1% жінок та 63,9% чоловіків), що становить 81 313 сімей. Серед них налічувалося 56 903 особи працездатного віку, 4 479 громадян зі статусом безробітних, 2 409 людей з інвалідністю та 32 919 дітей віком до 18 років.

Транспортна інфраструктура. Івано-Франківська область характеризується розгалуженою мережею автомобільних доріг державного (28%) і місцевого (72%) значення, які забезпечують як пасажирські, так і вантажні перевезення. За останнє десятиліття загальна протяжність доріг загального користування залишалася стабільною та становила 4110,5 км. Усі автошляхи мають тверде покриття (для України середній показник – 97,9%). Щільність автомобільних доріг становить 295,7 км на 1000 км², що перевищує середній національний рівень (275,2 км) [49].

Довжина залізничних колій загального користування також не змінилася протягом 10 років і становила 494 км, що відповідає 2,3% загальноукраїнської мережі. Щільність залізниці складає 36 км на 1 тис. км², що відповідає середньодержавному значенню.

За останнє десятиріччя в обласному центрі прокладено 4,6 км нових тролейбусних ліній. Наразі функціонує 8 тролейбусних маршрутів, а сукупна довжина їхніх ліній (в одноколінному вимірі) досягла 61,2 км, що на 8,1% перевищує показник 2003 року.

Економічний комплекс регіону має індустріально-аграрну структуру. У промисловості сформувалися значні паливно-енергетичний та деревообробний кластери. Промисловість належить до ключових секторів економічного розвитку

області. На території регіону функціонує близько 130 підприємств середнього та великого масштабу. Значущими напрямками виробництва є машинобудування, харчова та хімічна галузі, а також виробництво будівельних матеріалів. У структурі ВВП України внесок області становив 1,9–2,2%. У порівнянні з сусідніми регіонами обсяг валового регіонального продукту вищий, ніж у Закарпатській, Тернопільській і Чернівецькій областях, але нижчий від львівського показника.

Промисловими підприємствами області протягом січня – травня 2018 року реалізовано продукції на 28,8 млрд грн, що становить 2,8% загальноукраїнського обсягу (10-те місце серед областей). Найбільшу частку в структурі реалізованої продукції займають: постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (39,3%); виробництво хімічних речовин та хімічної продукції (23,9%); виготовлення деревинних виробів, паперу та продукції поліграфії (9,1%); виробництво пластмасових, гумових виробів і неметалевої мінеральної продукції (8%) [49].

Івано-Франківська область традиційно належить до регіонів-лідерів за кількістю підприємців та суб'єктів мікробізнесу, які формують основну частину робочих місць. Незважаючи на виклики, спричинені повномасштабною війною, малий і середній бізнес демонструє стійкість і продовжує розвиватися. Згідно з аналітикою OpenDataBot, область увійшла до першої п'ятірки регіонів за числом новостворених фізичних осіб-підприємців: у період з квітня 2022 року до вересня 2023 року їх кількість збільшилася на 4482 особи.

Серед ключових проблем, що ускладнюють функціонування бізнесу, визначено вплив воєнних дій і запровадження воєнного стану, інфляційні процеси, скорочення попиту, порушення логістичних ланцюгів та обмежений доступ до фінансових ресурсів. До цього додаються зростання вартості матеріалів, сировини та енергоносіїв, збільшення орендних платежів, дефіцит обігових коштів і нестача кваліфікованого персоналу. Також залишаються актуальними проблеми обмежених інвестиційних можливостей, звуження ринків збуту, труднощів із виходом на міжнародні ринки, недостатнього рівня

підприємницьких компетенцій, міграції робочої сили та недостатньої ефективності інфраструктури підтримки бізнесу.

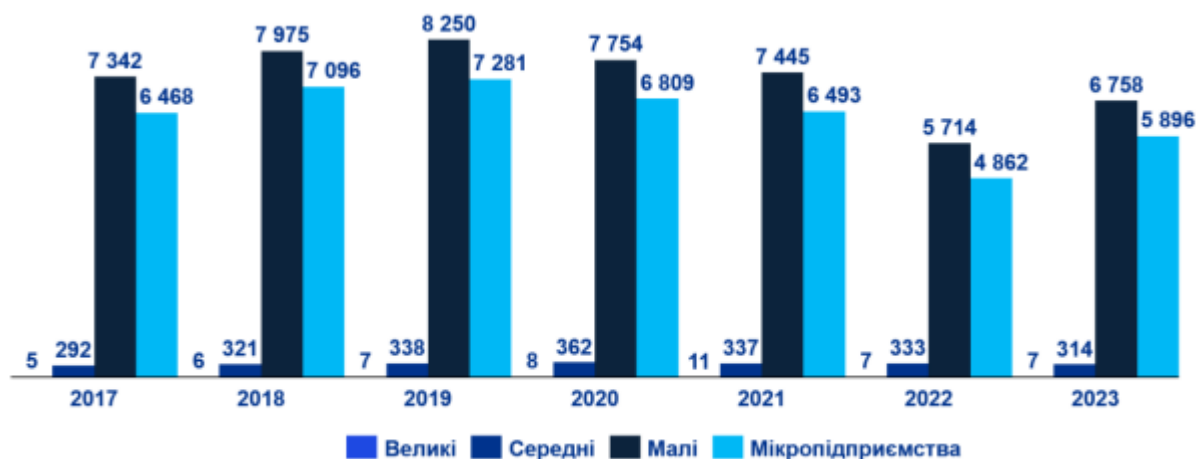

Рисунок 2.1 – Кількість підприємств Івано-Франківської області, одиниць [49]

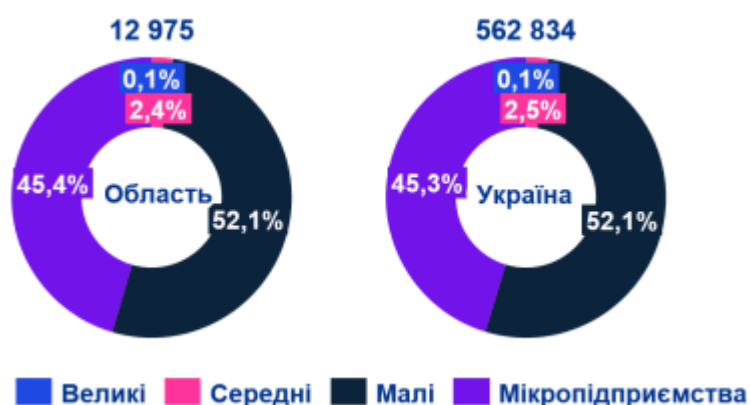

Рисунок 2.2 – Структура кількості підприємств Івано-Франківської області та України, відсотки [49]

У 2023 році в регіоні функціонувало 60 421 суб'єкт господарювання, серед яких 7079 юридичних осіб та 53 342 фізичні особи-підприємці.

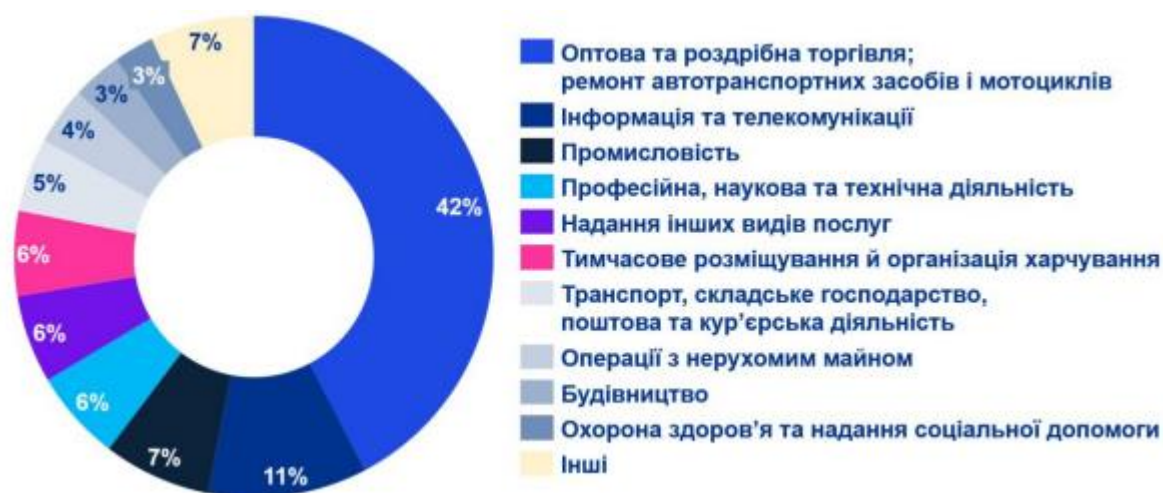

Рисунок 2.3 – Структура діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2023 році, % [49]

Значну роль у розширенні підприємницького середовища відіграло розміщення у області великої кількості внутрішньо переміщених осіб, частина яких перенесла у регіон власну комерційну діяльність або започаткувала нову. У 2024 році бізнес відкрили близько шести тисяч громадян, тоді як 3,4 тисячі осіб припинили підприємницьку діяльність, що забезпечило приріст приблизно на 2,6 тисячі суб'єктів.

Для підтримки стійкого розвитку малого та середнього підприємництва, збереження експортного потенціалу та створення нових робочих місць в області впроваджується Регіональна цільова програма розвитку малого та середнього бізнесу на 2024–2027 роки, схвалена рішенням Івано-Франківської обласної ради від 22.12.2023 № 822-28/2023. Очікується, що її реалізація сприятиме збільшенню частки реалізованої продукції, приросту кількості робочих місць, зростанню кількості діючих малих і середніх підприємств, а також підвищенню надходжень до бюджетів різних рівнів від діяльності цього сектору.

Область активно розвиває міжнародну співпрацю та має угоди з окремими регіонами Австрії, Грузії, Канади, Китаю, Литви, Польщі, Румунії та Словаччини. Членство у міжнародних об'єднаннях «Карпатський Єврорегіон» та «Верхній Прут» сприяє активізації транскордонних зв'язків з регіонами

Молдови, Польщі, Румунії, Словаччини та Угорщини в межах європейських програм.

Зовнішньоекономічна діяльність області постійно розширюється. Зростає її частка в експортно-імпортних операціях України, а також у загальному обсязі залученого іноземного капіталу.

2.2. Аналіз показників соціально-економічного розвитку Івано-Франківської області

Для реалізації ефективної економічної політики та якісного прогнозування регіонального розвитку місцеві й регіональні органи влади повинні володіти достатнім економічним і фінансовим ресурсом. Нестача таких можливостей і надалі спричинятиме територіальне розпорошення державних і регіональних фінансів, їх нерациональне використання, а також послаблення координації дій у розв'язанні державних, регіональних та локальних проблем. У результаті це лише поглиблюватиме наявні диспропорції в соціально-економічному розвитку окремих територій.

Для об'єктивної оцінки стану Івано-Франківської області доцільно дослідити ключові її економічні показники. До аналізу включимо такі індикатори: чисельність зайнятих у всіх видах економічної діяльності, середньомісячний рівень оплати праці найманих працівників, обсяги експорту та імпорту продукції, а також розмір прямих іноземних інвестицій, залучених в економіку регіону.

Узагальнену інформацію про основні техніко-економічні характеристики області подано в табл. 2.1. Динаміку змін цих показників протягом 2020–2024 років наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.1 – Основні соціально-економічні показники Івано-Франківської області [10]

Показники	Роки				
	2020	2021	2022	2023	2024
Кількість зайнятих працівників на підприємствах, осіб	112325	109923	101298	98759	97459
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання, млн. грн	152251320,0	194605278,6	138365047,5	174019413,7	190677027,7
Експорт товарів, тис. дол. США	757650,5	1165242,9	684521,4	649430,3	618776,3
Імпорт товарів, тис. дол. США	639291,3	995715,0	597967,8	555388,1	594841,8
Обсяг капітальних інвестицій, тис. грн	6338028	12281979	6851489	12002208	16773862

Таблиця 2.2 – Динаміка основних соціально-економічних показників Івано-Франківської області

Роки	Фактичне значення	Абсолютне відхилення		Темпи росту, %		Темпи приросту, %	
		Баз.	Ланц.	Баз.	Ланц.	Баз.	Ланц.
1	2	3	4	5	6	7	8
Кількість зайнятих працівників на підприємствах, осіб							
2020	112325			100,00		100,00	
2021	109923	-2402	-2402	97,86	97,86	-2,14	-2,14
2022	101298	-11027	-8625	90,18	92,15	-9,82	-7,85
2023	98759	-13566	-2539	87,92	97,49	-12,08	-2,51
2024	97459	-14866	-1300	86,77	98,68	-13,23	-1,32
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання, млн. грн							
2020	152251320,0			100,00		100,00	
2021	194605278,6	42353959	42353958,6	127,82	127,82	27,82	27,82
2022	138365047,5	-13886273	-56240231	90,88	71,10	-9,12	-28,90
2023	174019413,7	21768094	35654366,2	114,30	125,77	14,30	25,77
2024	190677027,7	38425708	16657614	125,24	109,57	25,24	9,57
Експорт товарів, тис дол. США							
2020	757650,5			100,00		100,00	

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8
2021	1165242,9	407592,46	407592,462	153,80	153,80	53,80	53,80
2022	684521,4	-73129,07	-480721,53	90,35	58,74	-9,65	-41,26
2023	649430,3	-108220,1	-35091,063	85,72	94,87	-14,28	-5,13
2024	618776,3	-138874,2	-30654,037	81,67	95,28	-18,33	-4,72
Імпорт товарів, тис. дол. США							
2020	639291,3			100,00		100,00	
2021	995715,0	356423,75	356423,752	155,75	155,75	55,75	55,75
2022	597967,8	-41323,48	-397747,23	93,54	60,05	-6,46	-39,95
2023	555388,1	-83903,18	-42579,7	86,88	92,88	-13,12	-7,12
2024	594841,8	-44449,48	39453,7	93,05	107,10	-6,95	7,10
Обсяг капітальних інвестицій, тис. грн							
2020	6338028			100		100	
2021	12281979	5943951	5943951	193,78	193,78	93,78	93,78
2022	6851489	513461	-5430490	108,10	55,78	8,10	-44,22
2023	12002208	5664180	5150719	189,37	175,18	89,37	75,18
2024	16773862	10435834	4771654	264,65	139,76	164,65	39,76

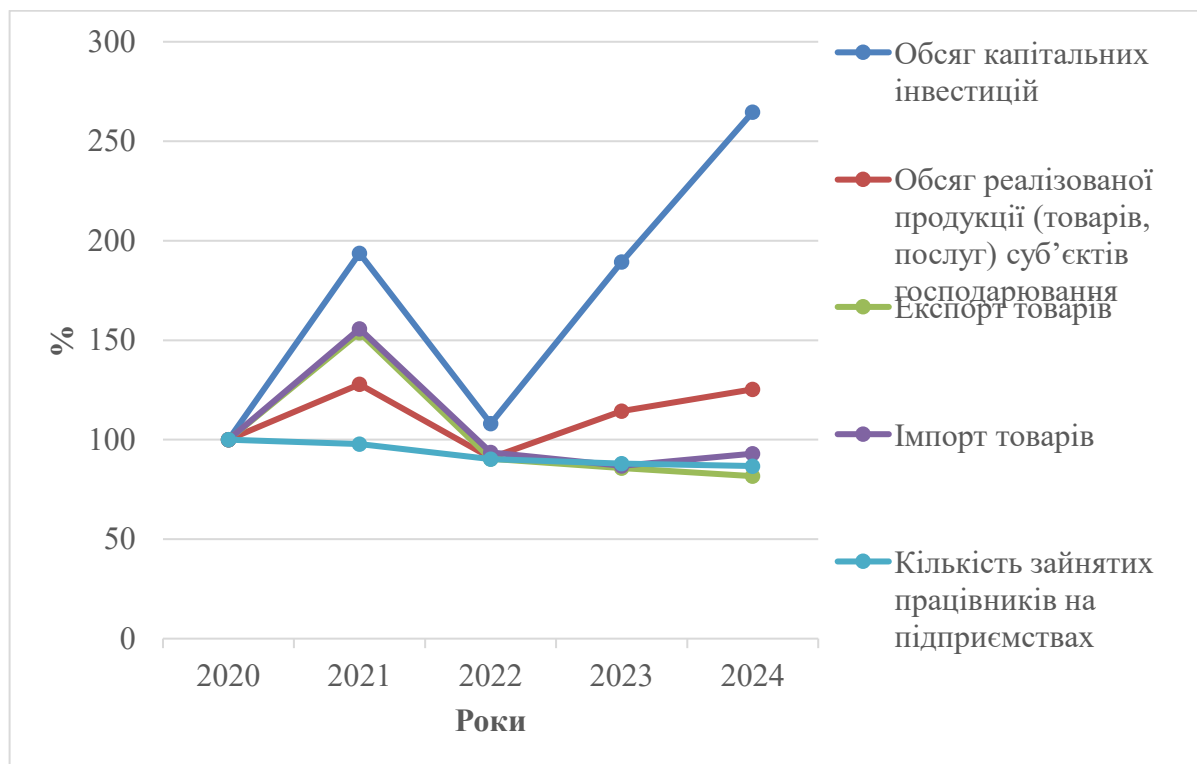

Рисунок 2.4 – Динаміка основних соціально-економічних показників Івано-Франківської області

Аналіз динаміки капітальних інвестицій в Івано-Франківській області за 2020–2024 рр. показує значні коливання, що безпосередньо відображають зовнішні економічні умови. У 2021 р. обсяг інвестицій порівняно з 2020 р. зріс на 93,78 %, що фактично означало майже подвоєння вкладень. Це було пов'язано з післякарантинним відновленням економічної активності та реалізацією низки інфраструктурних проєктів. Проте у 2022 р. інвестиції скоротилися на 44,22 %, що є прямим наслідком повномасштабної війни, невизначеності та заморожування більшості інвестпроєктів. Подальше відновлення у 2023 р. (+75,18 %) і особливо різке зростання у 2024 р. (+39,76 %) свідчать про адаптацію економіки до нових умов, активізацію вкладень у переробну промисловість, інфраструктурні та будівельні проєкти, а також про вплив релокації підприємств до західного регіону.

Подібна динаміка простежується в обсягах реалізованої продукції. У 2021 р. підприємства області збільшили продаж продукції та послуг на 27,82 %, що відображало відновлення роботи торгівлі, промисловості та сфери послуг після пандемії. У 2022 р. обсяг реалізації знизився на 28,9 %, що пояснюється значними порушеннями логістичних ланцюгів, скороченням зовнішнього та внутрішнього попиту, а також призупиненням роботи окремих підприємств. У 2023 р. показник знову зріс на 25,77 % завдяки припливу внутрішньо переміщених осіб, розширенню попиту на будівельну й харчову продукцію, а також релокації бізнесу. У 2024 р. темпи зростання зменшилися до 9,57 %, проте зберігали позитивну динаміку, що свідчить про стабілізацію економічних процесів.

Показник експорту товарів зазнав найсуттєвіших змін. Після збільшення експорту у 2021 р. на 53,80 %, яке було пов'язане з відновленням міжнародного попиту та зростанням цін на продукцію деревообробки й харчової промисловості, у 2022 р. він різко впав на 41,26 %. Це зниження було спричинене руйнуванням логістичних маршрутів та блокуванням портів. У 2023 р. спад продовжився, хоча був менш значним (–5,13 %), а у 2024 р. експорт знову

скоротився на 4,72 %, що свідчить про незавершене відновлення зовнішньоекономічної діяльності та збереження логістичних обмежень.

Динаміка імпорту товарів також характеризується коливаннями. У 2021 р. імпорт зріс на 55,75 % завдяки активізації промисловості та імпорту обладнання після завершення карантинних обмежень. Натомість у 2022 р. цей показник скоротився на 39,95 %, що було зумовлено зниженням виробництва та падінням внутрішнього попиту. У 2023 р. імпорт зменшився ще на 7,12 %, проте вже у 2024 р. ситуація дещо стабілізувалася, і імпорт зріс на 7,10 %, що пов'язано з оновленням технічного забезпечення підприємств, потребами релокованих виробництв та переорієнтацією бізнесу на нові логістичні маршрути.

Кількість зайнятих працівників протягом 2020–2024 рр. демонструє стійкий спад. У 2021 р. чисельність зайнятих знизилася на 2,14 %, у 2022 р. — на 7,85 %, у 2023 р. — на 2,51 %, а у 2024 р. — ще на 1,32 %. Тобто за чотири роки область втратила понад 13 % офіційно зайнятого населення. Таке зменшення пояснюється інтенсивною зовнішньою трудовою міграцією, внутрішньою міграцією молоді до великих міст України, демографічним старінням, переходом частини населення до неформальної зайнятості та тимчасовою зупинкою підприємств у період пандемії й війни. Військова мобілізація також суттєво вплинула на обсяги зайнятості у 2022–2024 рр.

Загалом динаміка соціально-економічних показників Івано-Франківської області є нерівномірною та залежить від поєднання як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Позитивні зміни в інвестиціях, обсягах реалізації та частково в імпорті свідчать про адаптаційні можливості регіону у воєнний період. Натомість падіння експорту та сталий спад зайнятості вказують на структурні проблеми, логістичні бар'єри та демографічні виклики. У сукупності ці тенденції підтверджують необхідність перегляду регіональної економічної політики, спрямованої на модернізацію виробництва, підтримку експортерів, розвиток людського капіталу та посилення стійкості регіону до зовнішніх шоків.

2.3 Аналіз розвитку промисловості Івано-Франківської області

Повномасштабна агресія росії проти України призвела до значних людських втрат, масштабної міграції населення та руйнування об'єктів інфраструктури, що істотно позначилося на економічному розвитку області. Після 24 лютого 2022 року значна частина підприємств вимушено припинила діяльність у зв'язку з воєнними ризиками, порушенням логістики, ускладненим доступом до ринків збуту та нестачею сировини. Це спричинило трансформацію міжгалузевих взаємозв'язків та змінило структуру регіональної економіки. Попри те, що у 2020–2021 роках область демонструвала зростання валового регіонального продукту (табл. 2.3 та рис. 2.5), її частка у загальному ВВП країни коливалася в межах 2,1–2,4%.

У порівнянні з іншими прилеглими регіонами Івано-Франківщина має вищий показник валового регіонального продукту, ніж Закарпатська, Тернопільська та Чернівецька області, проте поступається Львівській. У 2021 році валова додана вартість, яка формує основу ВРП, досягла 102 675 млн грн. Частка ВДВ області в загальноукраїнському показнику становила 2,2 %.

Таблиця 2.3 – Динаміка валового регіонального продукту по Івано-Франківській області [8]

Роки	Значення	Темпи росту базисні, %
Валовий регіональний продукт, млн. грн.		
2020	90398	100,00
2021	119680	132,39
2022	інформація відсутня	-
2023	інформація відсутня	-
2024	інформація відсутня	-

Додатковою проблемою для проведення аналізу та формування прогнозів економічного розвитку є ускладнена оцінка реального стану через брак актуальної статистичної інформації. Промисловість області зіштовхується з труднощами логістичного характеру та перебоями у забезпеченні сировиною, що пов'язано з пошкодженням виробничих потужностей у східних регіонах країни.

Воєнні події спричинили й енергетичні зброї, які посилюють негативний вплив на економічну ситуацію в області.

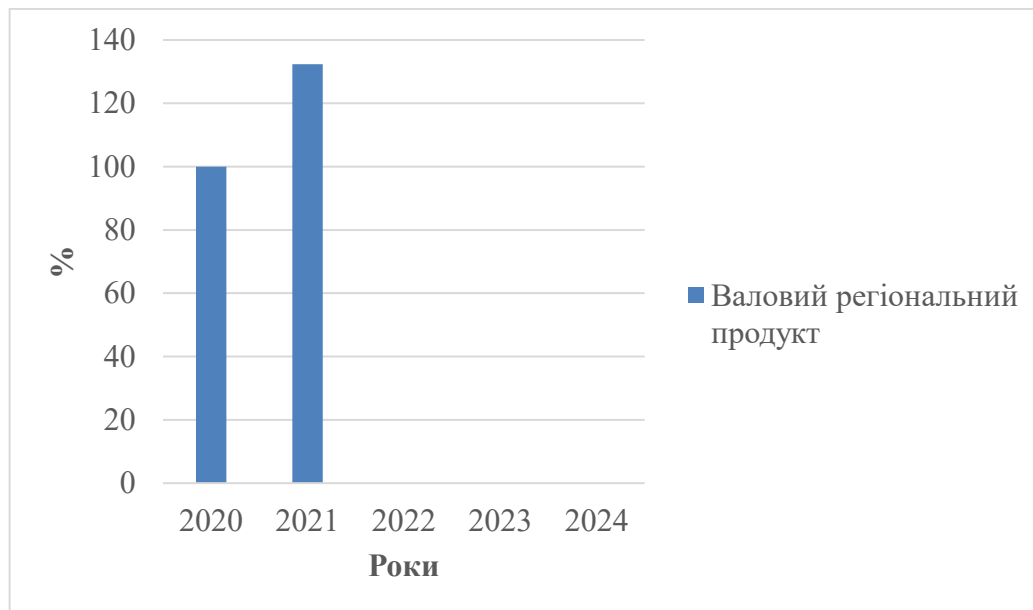

Рисунок 2.5 – Динаміка валового регіонального продукту по Івано-Франківській області

Промисловий сектор займає провідне місце в економічній структурі Івано-Франківської області. У 2014–2020 роках його частка становила 2–2,5% від загального обсягу реалізованої промислової продукції в Україні. У 2018 році за абсолютним обсягом випущеної продукції регіон був другим серед західних областей, а за показником у перерахунку на одну особу посідав перше місце. Протягом зазначеного періоду Івано-Франківщина зберігала позиції одного з лідерів національного виробництва окремих товарів, зокрема нафтового газу, текстильних покриттів, пральних машин та продукції хімічної промисловості [8].

Таблиця 2.4 – Обсяг реалізованої промислової продукції Івано-Франківської області

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Обсяг промислової реалізованої продукції (товарів, послуг), млрд. грн	61,43	97,48	83,38	98,52	108,26

Продовження табл. 2.4

Базисні темпи росту, %	100	158,68	135,73	160,38	176,23
---------------------------	-----	--------	--------	--------	--------

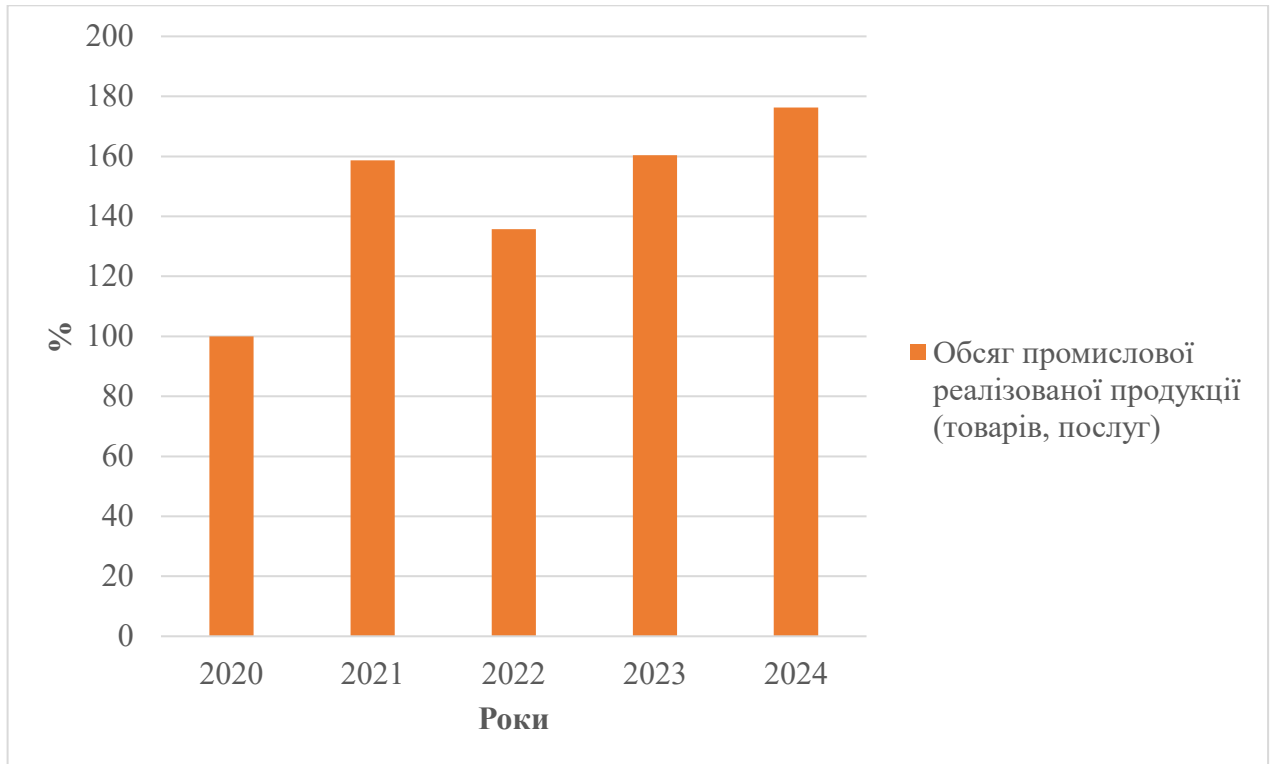

Рисунок 2.6 – Динаміка обсягу реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) Івано-Франківської області

Дані таблиці свідчать, що за період 2020–2024 рр. обсяг реалізованої промислової продукції Івано-Франківської області демонстрував загальну тенденцію до зростання, проте ця динаміка була нерівномірною і залежала від зовнішніх та внутрішніх економічних факторів. У 2021 р. обсяг реалізованої продукції збільшився з 61,43 млрд грн до 97,48 млрд грн, що становить зростання на 58,68 % порівняно з базовим 2020 роком. Таке різке збільшення можна пояснити декількома чинниками: відновленням промисловості після пандемічного спаду, поживаленням зовнішньої та внутрішньої торгівлі, реалізацією проєктів у будівельній галузі, а також зростанням попиту на

продукцію деревообробки та харчової промисловості, які є традиційно сильними секторами регіону.

У 2022 р. спостерігається зниження показника до 83,38 млрд грн, або –14,4 млрд грн порівняно з 2021 р., що відповідає падінню темпу росту до 135,73 % відносно базового року. Це зниження є прямим наслідком початку повномасштабної війни, яка спричинила тимчасове припинення діяльності ряду підприємств, суттєве ускладнення логістики, зменшення попиту на окремі види промислової продукції, а також переорієнтацію частини виробничих потужностей на потреби оборони. Порухення ланцюгів постачання та нестабільність енергоринку теж стали істотними стримувальними факторами.

У 2023 р. промисловий сектор області демонструє відновлення: обсяг реалізованої продукції зріс до 98,52 млрд грн, що становить приріст на 18,2 % порівняно з 2022 р. Відновлення пояснюється частковою стабілізацією діяльності підприємств, адаптацією бізнесу до воєнних умов, розвитком власних логістичних маршрутів, а також релокацією виробництв із прифронтових регіонів у більш безпечні західні області, включно з Івано-Франківською.

У 2024 р. позитивна тенденція зберігається: обсяг реалізованої продукції становив 108,26 млрд грн, що є максимальним значенням за весь період і на 9,9 млрд грн більше, ніж у 2023 р. Базисний темп росту сягає 176,23 %, що свідчить про відчутне розширення промислового виробництва. Основними факторами такого зростання є подальша активізація релокованих підприємств, збільшення попиту на будівельні матеріали та енергообладнання, відновлення інвестиційної активності, а також розвиток секторів, орієнтованих на внутрішній ринок.

Для глибокого розуміння динаміки цього показника доцільно проаналізувати його за окремими видами економічної діяльності (табл. 2.5). Графічне відображення структури промисловості Івано-Франківської області у 2024 році наведено на рис. 2.7.

Таблиця 2.5 - Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності промисловості у 2024 році [8]

	Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг)	
	тис. грн	%
Промисловість	108267509,2	100,0
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	11409110,7	10,5
Переробна промисловість	53278634,6	49,2
виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	7805380,1	7,2
текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	853265,2	0,8
виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність	8062296,1	7,4
виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	к	к
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	3063353,0	2,8
виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	к	к
виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	17935302,1	16,6
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин та устаткування	2638607,9	2,4
машинобудування	9899800,6	9,1
виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	234999,9	0,2
виробництво електричного устаткування	4186628,4	3,9
виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	218308,5	0,2
виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	5259863,8	4,8
виробництво меблів, іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування	1854801,7	1,7
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	42513803,8	39,3
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1065960,1	1,0

Символ (к) – дані не оприлюднюються з метою виконання вимог Закону України "Про офіційну статистику" щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності.

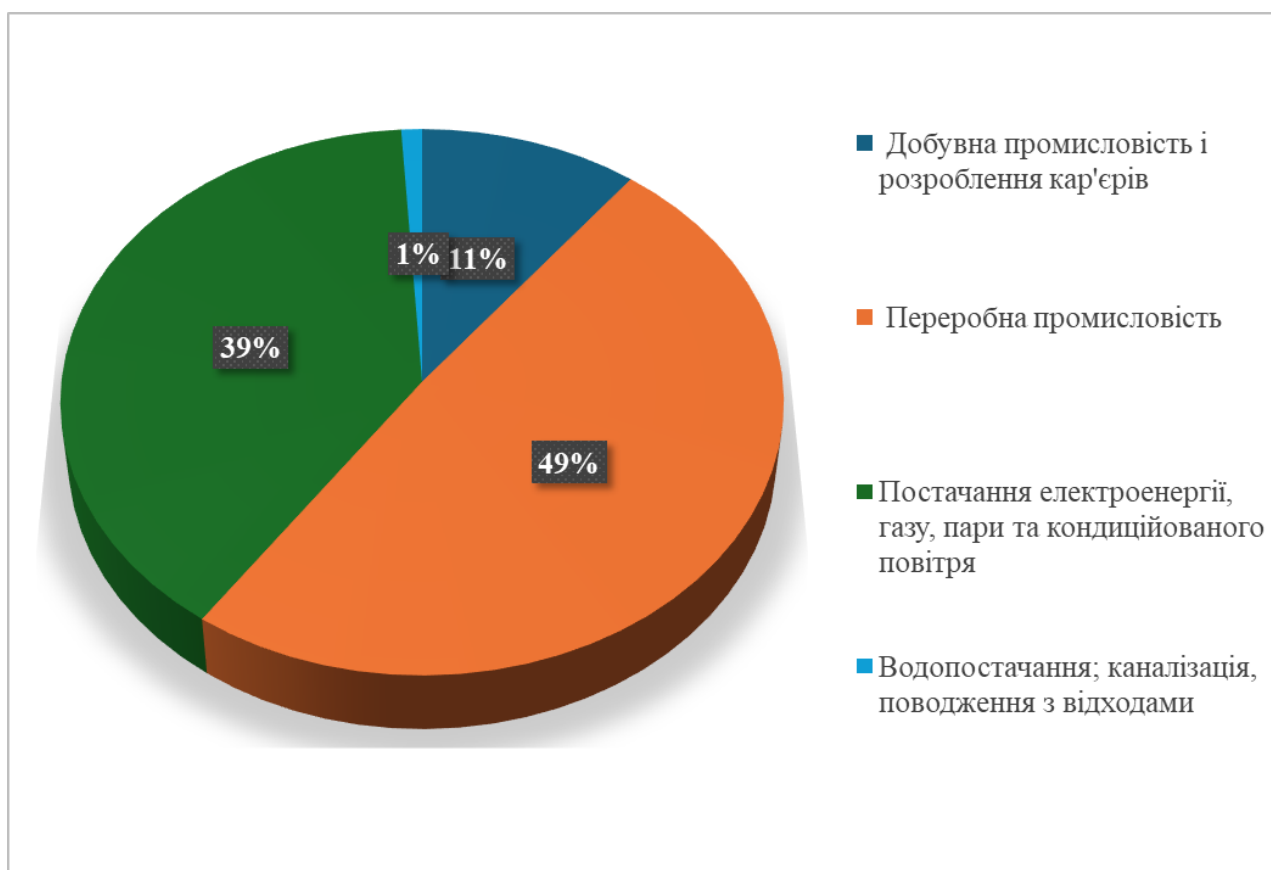

Рисунок 2.7 – Структура промислового виробництва Івано-Франківської області за видами діяльності і показником обсягу реалізованої промислової продукції, 2024

За інформацією Головного управління статистики, у 2022 році майже третину загального обсягу реалізованої промислової продукції області (27,6 млрд грн) забезпечувала хімічна промисловість. До її складу входять підприємства з випуску хімічних речовин і продуктів, фармацевтичних препаратів, а також гумових та пластмасових виробів. Ключовим представником цієї галузі є ТОВ «Карпатнафтохім» (м. Калуш), що виробляє етилен, пропілен, поліетилен та інші нафтохімічні матеріали. Станом на кінець 2024 року підприємство призупинило свою діяльність.

Машинобудівний сектор Івано-Франківщини охоплює випуск електрокабельної продукції, пральних машин, електротехнічного обладнання, інтегральних схем, різноманітних інструментів та апаратури для

автоматизованого регулювання й керування. У 2023 році обсяг реалізації продукції машинобудування досяг 7,02 млрд грн, тоді як частка експорту машин і обладнання становила 27,5% (близько 169,4 млн дол. США) від загального експорту регіону. Серед провідних підприємств галузі – ТОВ «Електролюкс Україна» (виробництво пральних машин), компанія Leoni AG (кабельні системи для автомобілебудування) та ДП «Виробниче об'єднання “Карпати”», що спеціалізується на електротехнічних výroбах.

Легка промисловість регіону налічує 672 підприємства, з яких 163 функціонують як юридичні особи, а 509 — як фізичні особи-підприємці (дані за 2023 рік). Основні напрями діяльності галузі включають виготовлення текстильних виробів, одягу, взуття та шкіргалантереї. У 2022 році експорт продукції легкої промисловості становив 24 млн доларів США.

В умовах повномасштабної війни регіональна промислова політика спрямовується на утримання наявного виробничого потенціалу, адаптацію підприємств до потреб воєнного часу, відновлення роботи релокованих компаній, а також розширення мережі індустріальних парків з метою залучення інвестицій та створення нових робочих місць. Упродовж січня–листопада 2024 року промислові підприємства Івано-Франківської області реалізували продукцію на суму 90,5 млрд грн. Індекс промислової продукції за цей період становив 102,5 %, що свідчить про певне відновлення галузі попри наявні виклики. Вартість корисних копалин, оцінених на території області, становить близько 99 млрд грн.

У 2024 році порівняно з відповідним періодом 2023 року зафіксовано зростання обсягів виробництва у таких видах промислової діяльності:

- меблева промисловість, ремонт і монтаж машин та устаткування — у 1,9 рази;
- виробництво одягу та виробів зі шкіри — на 20,8 %;
- виробництво гумових і пластмасових виробів, а також неметалевої мінеральної продукції — на 12,1 %;
- харчова, напої та тютюнова промисловість — на 7,7 %;

- машинобудування — на 7,2 %;
- виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфія — на 0,9 %.

Станом на вересень 2024 року в області функціонує шість індустріальних парків:

- «Kalush Industrial HUB» (м. Калуш) – орієнтований на машинобудування, електротехнічне обладнання, деревообробку, металообробку, виробництво будівельних матеріалів, переробку полімерів та виготовлення пластмасових виробів.
- «ІСКРА» (с. Підгайчики) – спрямований на розвиток харчової промисловості, текстильного виробництва, деревообробки, виробництва неметалевої мінеральної продукції, металевих виробів, машин і устаткування, меблевої продукції та ремонтних послуг.
- «Перший еко-індустріальний парк» (м. Долина) – спеціалізується на легкій промисловості, деревообробці, автомобільному та приладобудівному виробництві.
- «Галіція» (м. Калуш) – має на меті посилення економічного розвитку території, підвищення її конкурентоспроможності, стимулювання інвестицій, зростання зайнятості, формування сучасної виробничої інфраструктури та сприяння відновленню економіки України, постраждалої від агресії росії.
- «ГРІН ЛАКТИК» (м. Бурштин) – орієнтований на виробництво борошна, круп, крохмалю та крохмальних продуктів, інших харчових виробів і кормів для тварин, що є важливим для розвитку агропромислового сектору.
- «Калуш Продакшн» (м. Калуш) – включений до Реєстру індустріальних парків 24 вересня 2024 року; передбачає розвиток виробництва хімічних речовин і продукції, меблів, металевих виробів, неметалевих мінеральних матеріалів, паперу, гумових і пластмасових виробів.

Івано-Франківська область посідає четверте місце в Україні за кількістю зареєстрованих індустріальних парків. Загалом у державі нараховується 92 такі

об'єкти, що свідчить про активні процеси формування сучасної промислової інфраструктури в регіонах.

2.4. Аналіз розвитку територіальних громад Івано-Франківської області

Громади області суттєво відрізняються за кількістю населення, і це визначає рівень їх економічної активності та можливості подальшого розвитку. Міські території частіше стають центрами притягнення нових жителів завдяки ширшим перспективам працевлаштування й доступності соціальних послуг. Натомість у сільських громадах фіксується відтік працездатних мешканців. У 2022 році до групи найбільших за чисельністю населення територіальних громад Івано-Франківщини увійшли Івано-Франківська, Калуська, Коломийська, Долинська та Городенківська міські громади [49].

Рисунок 2.8. Найбільші територіальні громади Івано-Франківської області за кількістю населення, 2024, осіб

У 2022 році до переліку п'яти найменших за чисельністю населення територіальних громад Івано-Франківської області потрапили Підгайчиківська, Поляницька, Букачівська, Угринівська та Зеленська сільські громади.

Рисунок 2.9 – Найменші територіальні громади Івано-Франківської області за кількістю населення у 2024 році, осіб

Рівень фінансової спроможності громад Івано-Франківської області суттєво варіює залежно від їхнього економічного потенціалу (рис.2.10). Найбільші міські громади — Івано-Франківська, Коломийська та Калуська — демонструють стале зростання власних надходжень, що зумовлено активним розвитком підприємництва та значними податковими платежами. У той час як більшість сільських громад зберігають високу залежність від міжбюджетних трансфертів.

Інвестиційна активність у територіальних громадах є одним із ключових показників їхнього розвитку. Найбільші капіталовкладення зосереджені у громадах із потужною промисловою базою та розвинутою інфраструктурою, серед яких Івано-Франківська, Ямницька та Калуська територіальні громади (рис. 2.11). Водночас найнижчі обсяги інвестиційних надходжень спостерігаються у Білоберізькій, Переріслянській та Зеленській сільських громадах Івано-Франківської області (рис.2.12).

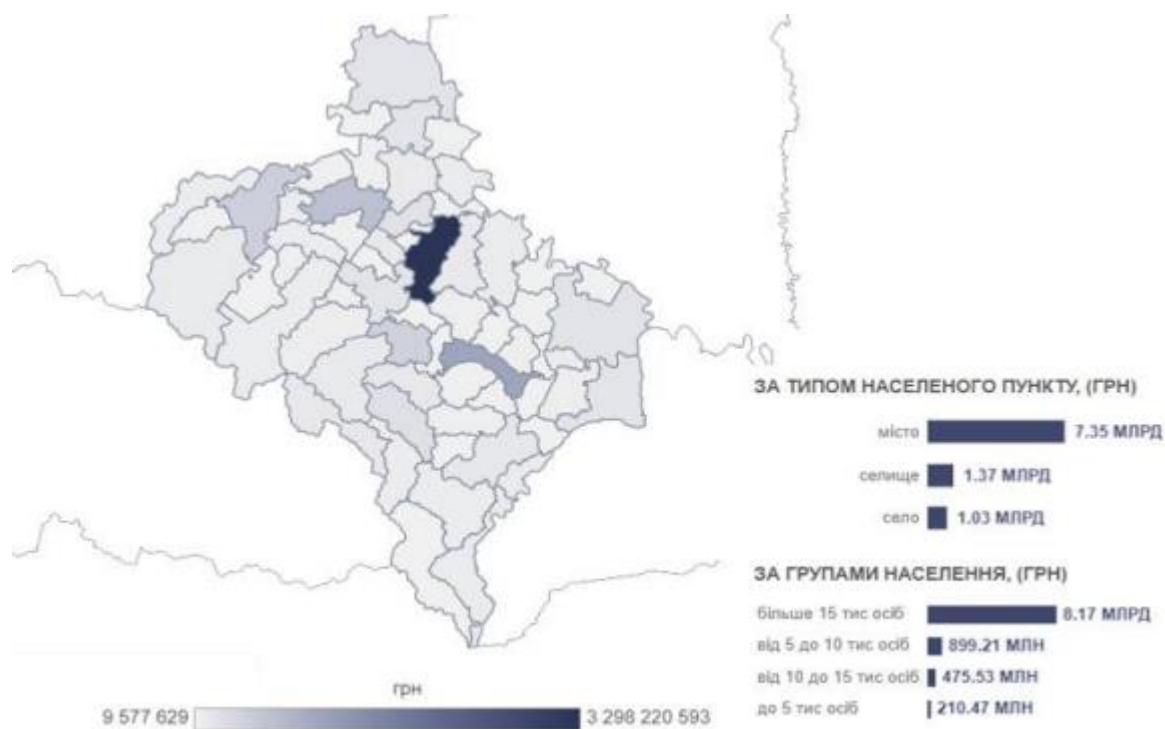

Рисунок 2.10 – Надходження до загального бюджету громад за 2023 рік, грн

Джерело: [38]

Рисунок 2.11 – Територіальні громади з найбільшими обсягами інвестиційних надходжень у 2022–2023 роках, тис. грн

Рисунок 2.12 – Територіальні громади з найменшими обсягами інвестиційних надходжень у 2022–2023 роках, тис. грн

Експортні можливості громад Івано-Франківської області формуються переважно за рахунок продукції деревообробної галузі, харчової промисловості та постачання електроенергії. Водночас рівень участі громад у зовнішньоекономічній діяльності суттєво різниться. У 2023 році найбільші обсяги експорту серед територіальних громад області продемонстрували Івано-Франківська (256 540 тис. дол. США), Ямницька (78 341 тис. дол. США), Надвірнянська (56 503 тис. дол. США), Рогатинська (54 476 тис. дол. США) та Калуська (41 348 тис. дол. США) громади, що свідчить про їх активне нарощування експортного потенціалу (рис.2.13).

Рисунок 2.13 – Зміна обсягів експорту продукції десяти провідних територіальних громад області у 2023 році, тис. дол. США

У 2023 році найменші обсяги експорту серед територіальних громад Івано-Франківської області спостерігалися в Печеніжинській селищній громаді (191 тис. дол. США), Обертинській селищній громаді (218 тис. дол. США), Угринівській сільській громаді (253 тис. дол. США), Лисецькій селищній громаді (371 тис. дол. США) та П'ядицькій сільській громаді (596 тис. дол. США) (рис. 2.14).

Рисунок 2.14 – Частка територіальних громад у загальному обсязі експорту області у 2023 році, %

Підприємницька активність у міських і сільських територіальних громадах Івано-Франківської області проявляється по-різному, що зумовлено специфікою їх економічної структури. У містах зосереджена більша кількість суб'єктів господарювання, що працюють у торгівлі, сфері послуг та промисловому виробництві. У сільських громадах провідні позиції займають аграрні підприємства та деревообробні виробництва. Міські території, як правило, характеризуються розвиненішою інфраструктурою та вищою інвестиційною привабливістю.

Водночас сільські громади часто стикаються з низьким рівнем зайнятості та відтоком молодого населення, що створює додаткові виклики для їхнього економічного зростання.

Рисунок 2.15 – П'ять територіальних громад області з найбільшою кількістю зареєстрованих юридичних осіб у 2023–2024 роках

Станом на 2024 рік найменшу кількість зареєстрованих підприємств серед територіальних громад Івано-Франківської області мали Зеленська сільська громада (39 суб'єктів господарювання), Спаська сільська громада (52 підприємства), Старобогородчанська громада (54 підприємства), Витвицька громада (57 підприємств) та Космацька сільська громада (62 суб'єкти).

Обсяги реалізованої продукції підприємствами територіальних громад області залежать від їхньої спеціалізації та типу громади. У міських громадах, де переважають торговельні, сервісні та дрібні виробничі підприємства, загальний обсяг реалізації, як правило, вищий через більший внутрішній попит та розвинену інфраструктуру. У сільських громадах основним напрямом збуту залишаються сільськогосподарські товари, а їх обсяги істотно коливаються залежно від сезонності та погодних умов. Десять територіальних громад Івано-Франківської області з найвищими обсягами реалізованої продукції у 2022–2023 роках зображені на рис. 2.16.

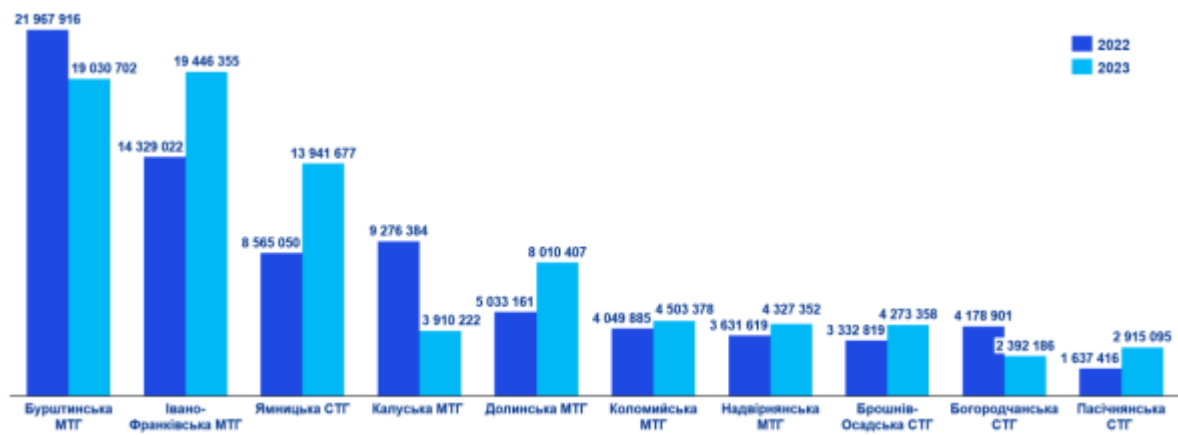

Рисунок 2.16 – Десять територіальних громад Івано-Франківської області з найвищими обсягами реалізованої продукції у 2022–2023 роках, тис. грн.

У 2023 році найнижчі показники за обсягами реалізованої продукції серед територіальних громад Івано-Франківської області демонстрували Верховинська селищна громада (20 487 тис. грн), Рожнятівська селищна громада (62 046 тис. грн), Косівська міська громада (66 704 тис. грн), Дубівська сільська громада (84 670 тис. грн) та Печеніжинська селищна громада (91 082 тис. грн).

2.5 SWOT-аналіз розвитку Івано-Франківської області

SWOT-аналіз Івано-Франківської області було здійснено з урахуванням поточного стану та основних тенденцій її розвитку, актуальних проблем галузей господарського комплексу та соціальної сфери, а також на основі висновків, сформованих у попередніх аналітичних розділах Стратегії. Крім того, під час його проведення були враховані пропозиції, подані учасниками обласної робочої групи та координаційної ради, які брали участь у підготовці проєкту Стратегії розвитку Івано-Франківської області на 2021–2027 роки [49].

Таблиця 2.6 – SWOT- аналіз Івано-Франківської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Значні запаси корисних копалин, важливих для економіки (газ, нафта, сировина для виробництва будматеріалів тощо). 2. Сприятливі умови для розвитку малого й середнього підприємництва. 3. Наявність вільних земель та виробничих площ, придатних для створення індустріальних, технологічних і інноваційних парків. 4. Високий потенціал та позитивна динаміка розвитку відновлюваної енергетики як у промислових масштабах, так і в приватному секторі. 5. Територіальна близькість до кордонів Європейського Союзу, що підсилює інвестиційну привабливість регіону. 6. Розташування області поруч із діючими та перспективними міжнародними транспортними коридорами («Критський №5», «Європа—Азія», «Північ—Південь» тощо). 7. Розвинена мережа автомобільних доріг, що дає можливість охоплювати туристичними маршрутами більшу частину природних і культурних об'єктів. 8. Висока туристична привабливість регіону. 9. Сприятливі природно-кліматичні умови та наявні ресурси, що дозволяють надавати оздоровчі, рекреаційні та туристичні послуги протягом року. 10. Велика кількість об'єктів природно-заповідного фонду, збережені національні традиції та культурна спадщина. 11. Розгалужена мережа засобів розміщення — колективних та індивідуальних. 12. Функціонування міжнародного аеропорту «Івано-Франківськ». 13. Розвинена система освіти, наявність наукових установ і висококваліфікованих кадрів. 14. Високий рівень освіченості населення. 15. Значні обсяги грошових переказів від трудових мігрантів. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Низький рівень інноваційної активності та слабка інвестиційна динаміка підприємств. 2. Неналежний стан дорожньої та інженерної інфраструктури, відсутність електрифікованих залізничних ліній. 3. Високий рівень трудової міграції та відтік кваліфікованої робочої сили, що спричиняє скорочення чисельності населення. 4. Невисокий рівень офіційної зайнятості, нестача робочих місць у сільських і гірських районах. 5. Недостатній розвиток дрібнотоварного аграрного виробництва. 6. Відсутність сучасних субрегіональних систем збору й утилізації твердих побутових відходів. 7. Низький рівень відповідності системи освіти реальному попиту на ринку праці. 8. Нерівномірний рівень розвитку рекреаційної сфери. 9. Відсутність або застарілість схем просторового планування в більшості територіальних громад. 10. Висока енергоємність та значний ступінь зношеності об'єктів бюджетної сфери та житлового фонду. 11. Обмежена доступність соціально-культурних об'єктів для людей з інвалідністю. 12. Неналежний рівень забезпечення якісною питною водою окремих територій. 13. Дотаційність більшості місцевих бюджетів та істотна залежність від державного фінансування. 14. Наявність на території області об'єктів підвищеної екологічної небезпеки гірничодобувного сектору. 15. Відсутність обласного міжнародного автомобільного та пішохідного пункту пропуску.

Продовження табл.2.6

Можливості 1	Загрози 2
<p>1. Розширення застосування результатів прикладних наукових досліджень та активніше впровадження інновацій у всі сектори економіки.</p> <p>2. Поглиблення співпраці між Україною та державами ЄС, включно зі збільшенням зовнішньоекономічних контактів Івано-Франківської області з країнами Євросоюзу.</p> <p>3. Розвиток транскордонного партнерства та залучення ресурсів міжнародної технічної допомоги.</p> <p>4. Зростання ролі інформаційно-комунікаційних технологій і подальший розвиток ІТ-сектору.</p> <p>5. Розвиток в'їзного туризму та збільшення кількості іноземних відвідувачів.</p> <p>6. Активізація виробництв, орієнтованих на експорт, а також розширення імпортозаміщення.</p> <p>7. Притік іноземних інвестицій, зокрема від партнерів із країн-членів ЄС.</p> <p>8. Модернізація транспортної, дорожньої й інженерної інфраструктури, зокрема створення міжнародного автомобільного та пішохідного пункту пропуску.</p> <p>9. Підвищення світового попиту на органічну й екологічно чисту сільськогосподарську продукцію, що відкриває можливості для її збільшеного виробництва та експорту.</p> <p>10. Розвиток виробництва екологічно безпечної агропродукції.</p> <p>11. Підвищення рівня енергоефективності у виробничому секторі, житлово-комунальній сфері та соціальних закладах, а також подальший розвиток відновлюваної енергетики.</p> <p>12. Зростання грошових переказів від трудових мігрантів, що може підтримати внутрішній попит.</p> <p>13. Поліпшення якості освіти та залучення іноземних студентів до навчання у закладах вищої освіти різних рівнів акредитації.</p> <p>14. Розвиток туристично-рекреаційного потенціалу регіону.</p>	<p>1. Посилення політичної й економічної нестабільності внаслідок військового конфлікту на сході України.</p> <p>2. Зростання масштабів міграції населення працездатного віку, включно з трудовою міграцією та відтоком кваліфікованих кадрів.</p> <p>3. Можливе запровадження торговельних бар'єрів для української продукції з боку ключових міжнародних партнерів.</p> <p>4. Погіршення стану комунальної інфраструктури.</p> <p>5. Уповільнення розвитку малого й середнього бізнесу.</p> <p>6. Зменшення купівельної спроможності населення.</p> <p>7. Поглиблення депресивних тенденцій на окремих територіях.</p> <p>8. Ризики виникнення надзвичайних ситуацій природного й техногенного характеру.</p> <p>9. Зростання вартості енергоносіїв та нестабільність монетарної політики, у тому числі високі кредитні ставки.</p> <p>10. Масове всихання ялинових лісів у Карпатському регіоні.</p> <p>11. Глобальні кліматичні зміни, що становлять загрозу екологічному стану області.</p> <p>12. Ймовірність скорочення чи скасування європейських програм територіального співробітництва.</p> <p>13. Засолення підземних вод через промислові об'єкти, розташовані на території Калуського промислового району.</p>

Продовження табл. 2.6

<p>15. Розбудова інфраструктурних потужностей для зберігання та переробки сільськогосподарської продукції.</p> <p>16. Створення індустріальних, технологічних та інноваційних парків.</p> <p>17. Будівництво підприємств із переробки твердих побутових відходів.</p> <p>Підвищення фінансової спроможності місцевих бюджетів.</p>	
--	--

Івано-Франківська область володіє значним потенціалом для соціально-економічного зростання завдяки поєднанню природних ресурсів, економічних можливостей та людського капіталу. Однією з визначальних переваг регіону є наявність великих запасів корисних копалин — зокрема нафти, природного газу, калійних і магнієвих солей, а також сировини для виробництва будівельних матеріалів. Це створює передумови для залучення інвестицій у добувну промисловість, що сприятиме розвитку економіки та формуванню нових робочих місць.

Важливим напрямом розвитку є використання відновлюваних джерел енергії — сонячної, вітрової та інших альтернативних ресурсів. Фокус на таких технологіях дозволяє підвищувати енергетичну самодостатність регіону, зменшуючи залежність від традиційних паливно-енергетичних ресурсів та підтримуючи екологічну стійкість. Додатковою перевагою є структурна диверсифікація економіки, де провідні позиції посідають добувна й переробна галузі, виробництво електроенергії, матеріалів для будівництва, аграрний сектор і торгівля — це забезпечує сталість економічної системи.

Область належить до найбільш лісистих регіонів України, адже майже половина її території вкрита лісами. Сприятливі природно-кліматичні умови та різноманітний ландшафт дають можливість розвивати рекреаційні, туристичні та оздоровчі послуги упродовж року. Дана перевага посилюється завдяки перспективам розширення державної та міжнародної підтримки у сфері реабілітації, медичного туризму й оздоровлення населення, а також активному використанню природних курортів і гірських територій для розвитку туристичної інфраструктури.

Сильні позиції області у сфері туризму підсилює наявність численних об'єктів природно-заповідного фонду — таких як Карпатський, Галицький, Верховинський національні природні парки, комплекс «Синьогора» — а також пам'яток, що входять до списку ЮНЕСКО. Важливим фактором є також розвиток міжмуніципального співробітництва, яке сприяє підсиленню спроможності гірських громад і поліпшує їх фінансову самостійність.

Можливості співпраці з міжнародними програмами підтримки малого й середнього бізнесу, зокрема сімейного фермерства, створюють передумови для подальшого зміцнення аграрного сектору та поширення органічного землеробства.

Цифровізація адміністративних процесів відкриває нові можливості для підвищення прозорості управління, надання сучасних електронних послуг та модернізації місцевих інституцій. Високий рівень інвестиційної привабливості регіону дозволяє залучати іноземні інвестиції у розвиток інфраструктурних, аграрних і технологічних проєктів.

Потенціал області також підсилюють наявні ІТ-кластери та наукові парки, що сприяють впровадженню інновацій, формуванню технологічних стартапів та інтеграції регіону у європейський науковий простір. Додатковим позитивним чинником є активна інтеграція внутрішньо переміщених осіб, які стають ресурсом для розширення підприємницької діяльності та соціальної взаємодії в громаді.

Івано-Франківська область стикається з низкою серйозних викликів, подолання яких є необхідним для забезпечення її довготривалого та збалансованого розвитку. Економічна залежність від традиційних секторів, зокрема добувної промисловості, робить регіон чутливим до змін ситуації на світових ринках. До цього додається недостатній рівень модернізації інфраструктури, що обмежує можливості підприємств повноцінно інтегруватися у міжнародні виробничі та логістичні ланцюги. Суттєвими є й екологічні проблеми — забруднення водних ресурсів, деградація ґрунтів та скорочення лісових масивів, що створює загрозу для природного потенціалу області.

Попри зазначені проблеми, регіон має значний потенціал для їхнього подолання. Впровадження цифрових інструментів управління, участь у міжнародних програмах підтримки та розвиток інноваційних підходів можуть підвищити прозорість державного управління, покращити екологічну ситуацію та сприяти зниженню рівня соціальної напруги. Інвестиції у заходи з енергоефективності та розширення використання відновлюваних джерел енергії дозволять зменшити залежність від традиційних енергоресурсів. Крім того, адаптація програм підтримки внутрішньо переміщених осіб і розвиток реабілітаційних і медичних послуг сприятимуть зміцненню соціальної інтеграції та підвищенню якості життя населення.

Відкриття міжнародного автомобільного та пішохідного пункту пропуску може посилити транспортні можливості області, зменшити бар'єри у міжнародній торгівлі й туризмі та стимулювати економічний розвиток через покращення логістичних потоків. Підтримка малого й середнього підприємництва, розвиток екологічного та гастрономічного туризму, а також оновлення освітніх програм з акцентом на цифрові компетентності й STEM-напрями сприятимуть вирішенню кадрового дефіциту та скороченню міграції молоді.

У сучасних умовах більшість загроз для економічного розвитку Івано-Франківської області мають спільне походження та пов'язані з воєнними діями, що тривають на території України та характеризуються високою непередбачуваністю. Регіон зіштовхується з ризиками, які посилюють наявні слабкі сторони та формують додаткові бар'єри для подальшого розвитку.

Серед ключових економічних викликів варто відзначити фінансову нестабільність та значне податкове навантаження, що обмежують можливості фінансування природоохоронних заходів. Це, своєю чергою, загострює вже існуючі екологічні проблеми – забруднення підземних вод, зношеність систем очищення та незадовільний стан екологічної інфраструктури. Дестабілізація банківського сектору ускладнює отримання коштів для модернізації

інфраструктури, а надмірні бюрократичні перепони зменшують інвестиційну привабливість регіону.

Не менш важливими залишаються соціальні та інфраструктурні загрози. Значний відтік кваліфікованих працівників негативно впливає на трудовий потенціал, особливо в сільських громадах, які й без того мають проблеми з розвитком транспортної, освітньої та соціальної інфраструктури. Зношений житловий фонд, недостатній доступ до медичних та реабілітаційних послуг, а також слабкий розвиток прикордонної інфраструктури перешкоджають інтеграції області в міжнародний економічний простір і стримують підвищення рівня життя населення.

В умовах воєнного стану вплив зазначених загроз суттєво посилюється, оскільки можливості регіону для їхнього нейтралізування залишаються обмеженими, а ресурси – недостатніми для реалізації повноцінних заходів реагування.

Висновки до розділу 2

Івано-Франківська область має значний соціально-економічний потенціал, який визначається сприятливим географічним розташуванням, ресурсною базою, високим рівнем лісистості, можливостями розвитку туризму та рекреації, а також наявністю передумов для використання відновлюваної енергетики. Структура економіки є доволі диверсифікованою, що забезпечує поєднання промислових, аграрних, енергетичних та сервісних видів діяльності. Проведене дослідження динаміки ключових показників соціально-економічного розвитку за 2020–2024 рр. дозволило встановити, що економічна активність формувалася під впливом як позитивних, так і кризових чинників, серед яких найбільш відчутними стали наслідки пандемії COVID-19 та повномасштабної війни.

Аналіз інвестиційних процесів, зовнішньої торгівлі та ринку праці засвідчив нерівномірність розвитку та високу чутливість регіону до зовнішніх шоків. Різке зростання інвестицій та виробництва у 2021 р. змінилося спадом у 2022 р. через воєнні події, порушення логістики та зупинку частини підприємств,

тоді як у 2023–2024 рр. простежується поступове відновлення економічної активності. Експорт демонстрував стале скорочення, натомість імпорт — тенденцію до стабілізації після двох років падіння. Кількість зайнятих працівників зменшувалася протягом усього періоду, що підтверджує наявність демографічних проблем та структурної незбалансованості ринку праці.

Валовий регіональний продукт області зростав у докризовий період, однак відсутність статистичних даних за 2022–2024 рр. ускладнює точну оцінку впливу воєнних подій на економічні результати регіону. Разом із тим порівняльний аналіз підтверджує, що область зберігала конкурентні позиції серед західних регіонів України, а наявність промислових традицій та різноманіття видів економічної діяльності створює основу для подальшого відновлення.

Проведений аналіз структури промисловості показав, що переробна промисловість залишається ключовим джерелом формування доданої вартості, тоді як високі обсяги реалізації у секторі постачання електроенергії пояснюються специфікою тарифоутворення та високою концентрацією виробництва в галузі енергетики. Відновлення роботи релокованих підприємств, розвиток індустріальних парків, активізація машинобудування та хімічної промисловості стали важливими факторами поживлення економічної діяльності у 2023–2024 рр.

Аналіз соціально-економічного розвитку територіальних громад засвідчив значну диференціацію між великими міськими та малими сільськими громадами. Перші демонструють вищу інвестиційну активність та кращу динаміку доходів, тоді як другі стикаються з сезонністю виробництва, відтоком населення та інфраструктурними обмеженнями. SWOT-аналіз регіону підтвердив наявність вагомих конкурентних переваг — ресурсного потенціалу, туристичної привабливості, освітнього середовища та перспектив у сфері відновлюваної енергетики. Водночас виявлено низку критичних слабких сторін, серед яких інноваційна пасивність підприємств, трудова міграція, зношеність інфраструктури та залежність від державних трансфертів.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що Івано-Франківська область має можливості для подальшого розвитку, проте реалізація цього потенціалу потребує підвищення стійкості економіки до зовнішніх ризиків, модернізації промисловості, покращення логістичної інфраструктури, розвитку людського капіталу та посилення регіональної інвестиційної політики.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ТА НАПРЯМИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ІВАНО- ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1 Моделі управління регіональним розвитком

Економічні перетворення в Україні, які супроводжуються постійною соціально-економічною та політично-законодавчою нестабільністю, нарощуванням кризових явищ, а також дисбалансом і диспропорціями у регіональному розвитку, вимагають розробки конкретних заходів у рамках реалізації соціально-економічних реформ розвитку регіонів. Це, своєю чергою, дозволить створити необхідний базис для регіонального розвитку та успішно реалізувати його стратегічні цілі.

Розвиток регіонів України як складних динамічних систем [2] на державному рівні базується на низці ключових принципів, визначених Державною стратегією регіонального розвитку [26]. Ці основоположні засади включають принцип програмування, принцип концентрації, принцип синхронізації дій, принцип поляризованого розвитку, принцип додатковості, принцип субсидіарності, принцип збалансованого розвитку, принцип партнерства, принцип суспільної єдності та принцип конкурентності.

Регіональний розвиток є прямим наслідком впливу певних агрегованих факторів. Вони втілюються у змінах масштабів виробництва, у підвищенні кваліфікації робітників, у коригуванні кількості зайнятих, у варіаціях обсягів капіталовкладень, у перерозподілі ресурсів, а також у вдосконаленні організації та управління виробництвом тощо [51]. Моделі регіонального розвитку відображають функціональний взаємозв'язок між цими агрегованими чинниками, які справляють вплив на систему «регіон». В економічній науці сформувалися різні підходи до моделювання процесів регіонального розвитку (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Моделі регіонального розвитку та їх ключові компоненти

Модель розвитку	Основні внутрішні ресурси та характеристики
Еколого-економічна	Природні запаси території, взаємодія галузей матеріального виробництва, включно з міжгалузевими балансами, а також обсяги формування шкідливих викидів у довкілля.
Інноваційно-інвестиційна	Потенціал науково-технічної сфери, сприятливість інвестиційного середовища, конкурентні переваги регіону, джерела фінансування інноваційних ініціатив, діяльність структур, що стимулюють технологічний та науковий прогрес.
Інноваційна	Науково-технологічні ресурси, чинники прискорення впровадження нововведень у виробничі процеси, взаємодія бізнесу та органів регіонального управління в інноваційній сфері.
Кластерна	Концентрація виробництва за територіально-галузевим принципом, наявність дослідницьких центрів, можливість отримання знань і технологій, привабливість для інвесторів, партнерські проекти держави та бізнесу, виробнича інтегрованість.
Мобілізаційно-інноваційна	Сукупний потенціал території, рівень інноваційного ресурсу, упровадження науково-технічних рішень у виробництво, розвиток інфраструктури, інвестиційна привабливість, освітній та людський капітал.
Сталий розвиток	Соціальні пріоритети, державні механізми регулювання, відповідальність суспільства, екологічні вимоги, безпечність, поширення інформаційних технологій, система власності, корпоративні підходи, ринкові інструменти регулювання, раціональний розподіл ресурсів, інтелектуалізація та глобалізаційні процеси.

Одним із найпоширеніших підходів вважається еколого-економічний, який базується на методах міжгалузевого балансу [2]. Моделі регіонального розвитку, що використовують цей підхід, оперують параметрами природно-територіального та господарського розвитку відповідних регіонів. Проте, сучасний розвиток регіонів України у процесі його моделювання та подальшої реалізації економічних перетворень, а також у контексті державних пріоритетних стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку, вимагає використання інших параметрів.

Еколого-економічний підхід до регіонального розвитку ґрунтується на гармонійному поєднанні природної складової території та її господарського середовища, які розглядаються як взаємозалежні та рівнозначні елементи регіонального комплексу. Така модель включає систему керівних впливів, що дає

можливість здійснювати сценарний аналіз економічних ініціатив, спрямованих на розвиток регіону.

Інноваційно-інвестиційні моделі трактують наукові результати й технологічні рішення як основний чинник тривалого економічного зростання. Упровадження новітніх розробок зміцнює позиції регіональної економіки, підвищує її конкурентні переваги та забезпечує стабільність. Рівень інвестиційної привабливості визначається масштабами науково-технічного потенціалу та активністю впровадження дослідницьких результатів у виробничу практику.

Інноваційна модель розвитку регіонів України спирається на оцінювання потреб у науково-технічних рішеннях, виявлення конкурентних переваг щодо природно-ресурсної та економічної бази, визначення стратегічних напрямів зростання та стимулювання інвестиційної активності суб'єктів господарювання в межах регіону.

Формування кластерної моделі регіонального розвитку відбувається через створення кластерів — специфічних територіально зосереджених об'єднань, що не мають корпоративної форми, але об'єднують виробників кінцевої продукції, постачальників ресурсів і комплектуючих, лабораторії, навчальні заклади та інші організації однієї чи суміжних галузей. Їхня діяльність відкриває нові можливості для прогресу регіональних економічних просторів, оскільки базується на принципах кооперації, спеціалізації та технологічної взаємодії. Модель передбачає створення виробничих систем на територіальній основі, що забезпечують випуск певних груп продукції, надання послуг та виконання робіт в межах окремих регіонів.

Мобілізаційно-інноваційні моделі розвитку для українських регіонів зосереджуються на аналізі сукупного потенціалу території та динаміки інноваційних процесів, оцінюванні просторової організації економічної діяльності та визначенні ключових напрямів трансформації регіональної системи. Цей підхід включає створення інструментів і механізмів, що забезпечують реалізацію як фундаментальних науково-технічних досягнень, так

і прикладних розробок. Використання мобілізаційно-інноваційної моделі у національній економіці передбачає розвиток науково-технічного потенціалу нового типу, що можна забезпечити через модернізацію системи підготовки наукових кадрів та розширення сфер застосування сучасних наукових результатів [53].

Модель сталого розвитку регіонів ґрунтується на узгодженні та підтриманні рівноваги між економічною, соціальною, екологічною, інституційною і технологічно-інноваційною складовими. Її ключове завдання полягає в тому, щоб забезпечити зростання добробуту населення, не порушуючи здатності майбутніх поколінь реалізовувати власні життєві потреби [54].

Під час упровадження економічних реформ у межах державної стратегії територіального розвитку необхідно брати до уваги специфіку та структурні елементи відповідних моделей. Принцип узгоджених дій передбачає, що виконання програм і планів регіонального розвитку має супроводжуватися проведенням ключових реформ, які впливають на соціально-економічну динаміку, а також координацією намірів і рішень між центральними органами влади, місцевими адміністраціями та системою самоврядування.

Серед головних чинників, що спричиняють негативні тенденції у регіональному розвитку, вирізняється дефіцит сучасної та ефективної системи управління територіями. Така ситуація значно ускладнює прогрес регіонів України, перешкоджаючи раціональному використанню природного, економічного, трудового й наукового потенціалу.

У період зростання світової нестабільності управлінські механізми на регіональному рівні повинні бути адаптивними. Модифікація державних управлінських структур під кожен окрему територію є складною та малоефективною, тому місцева влада має самостійно реагувати на зміни в запитах бізнесу й населення, враховуючи специфіку регіонального розвитку та підтримуючи інноваційну активність.

Стратегія управління економічним розвитком регіону має орієнтуватися на використання позитивних ефектів, що виникають у процесі розширення економічного простору та поглиблення взаємозв'язків між територіями (рис. 3.1).

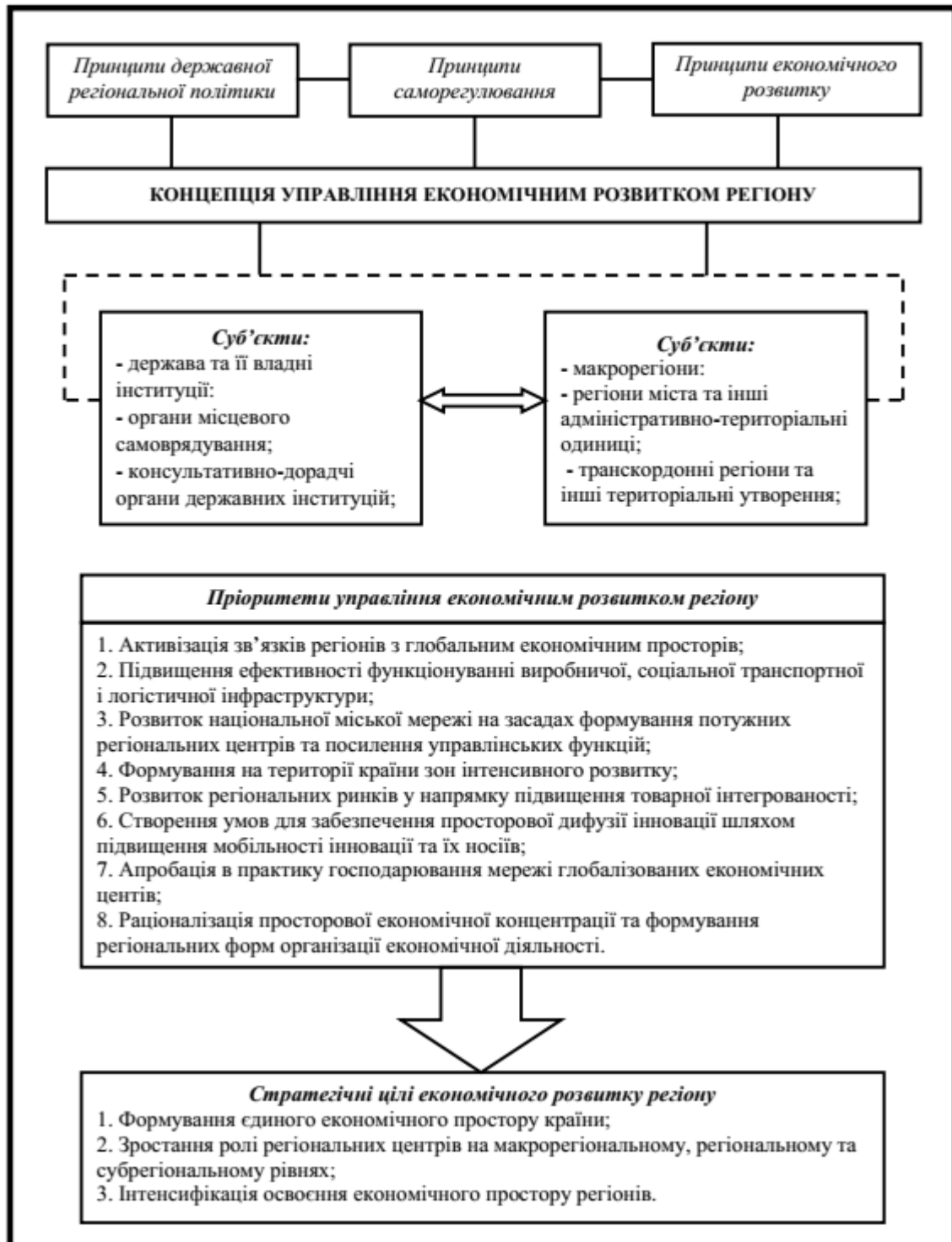

Рисунок 3.1 – Концептуальна модель системи управління економічним розвитком регіону

Побудова ефективної системи поточного, середньострокового та довгострокового управління економічним розвитком регіону, а також забезпечення їх узгодженості в межах інтегрованого управлінського механізму зумовлює потребу створення економічно обґрунтованого інструментарію регулювання регіональної економічної системи. З огляду на функціональне призначення та необхідність раціоналізації взаємодії всіх елементів системи управління, такий механізм повинен сприяти підвищенню результативності різних типів управлінських рішень у довготривалій перспективі [40].

Для перспективного й стратегічного управління регіональним розвитком важливо застосовувати комплекс організаційно-економічних, інноваційних і фінансово-інвестиційних заходів. Вони мають формувати окремі напрями та стратегічні блоки, що відповідали б наявному ресурсному й інвестиційному потенціалу. Реалізація таких заходів повинна забезпечувати оновлення та підвищення технічного й технологічного рівня основних виробничих фондів регіонального господарства, що необхідно для дотримання сучасних нормативів, пов'язаних із фізичним зносом капіталу.

Аналіз міжнародних і вітчизняних практик дозволяє визначити ключові принципи та напрями розмежування управлінських повноважень між державними структурами та регіональними органами влади у сфері територіального розвитку:

- відновлення ролі регіону як головної одиниці, відповідальної за організацію соціально-економічних процесів;
- формування нормативно-правової бази, яка залишає за центральною владою лише ті повноваження, що не можуть бути делеговані регіональному рівню;
- передання частини функцій управління державним майном територіальним органам влади для підвищення їх відповідальності за результативність використання активів;
- забезпечення можливості використання обласними та районними адміністраціями і виконавчими органами міських рад щонайменше 70%

власних доходів, що акумулюються відповідним регіональним бюджетом [18].

У сучасних умовах вагомим і відносно самостійним чинником економічного розвитку регіонів стає міжнародна взаємодія. Чим активніше регіон інтегрується у глобальні економічні зв'язки, тим відчутнішим є поштовх до його економічного зростання. Розширення міжнародної співпраці, активізація зовнішньої торгівлі та залучення іноземного капіталу формують дієвий інструмент прискорення регіонального розвитку.

3.2 Головні проблеми розвитку економіки Івано-Франківської області

Економіка Івано-Франківської області вирізняється відносно збалансованою структурою: суттєву частку валової доданої вартості формують сільське господарство й лісове господарство, переробна промисловість, торгівля, енергетика, транспорт та сфера послуг. За даними обласного інвестиційного порталу, близько 14–15 % валової доданої вартості припадає на аграрний сектор та лісове господарство, понад 12 % – на переробну промисловість, близько 11–12 % – на торгівлю, 8–9 % – на операції з нерухомістю, 7–8 % – на видобувну промисловість та енергетику, що свідчить про багатогалузеву структуру регіональної економіки.

Водночас, попри наявний ресурсний та виробничий потенціал, Івано-Франківська область продовжує відігравати відносно скромну роль у формуванні загальноукраїнського економічного простору: її частка у промисловому виробництві та сільськогосподарській продукції України коливається у межах 2–2,5 %, що свідчить про певну периферійність і недовикористання конкурентних переваг регіону. Це обумовлює низку структурних, інституційних і просторових проблем, які стримують сталий розвиток та підвищення конкурентоспроможності області.

Як показано на рисунку 3.2, основні проблеми розвитку економіки Івано-Франківської області згруповано у вісім взаємопов'язаних блоків: структурно-

технологічні, інвестиційно-інституційні, соціально-демографічні, просторово-інфраструктурні, проблеми аграрного сектору та сільських територій, недовикористаний туристично-рекреаційний і креативний потенціал, екологічні ризики, а також виклики воєнного часу. Їх одночасний та взаємопосилюючий вплив формує складне середовище для реалізації регіональної політики розвитку.

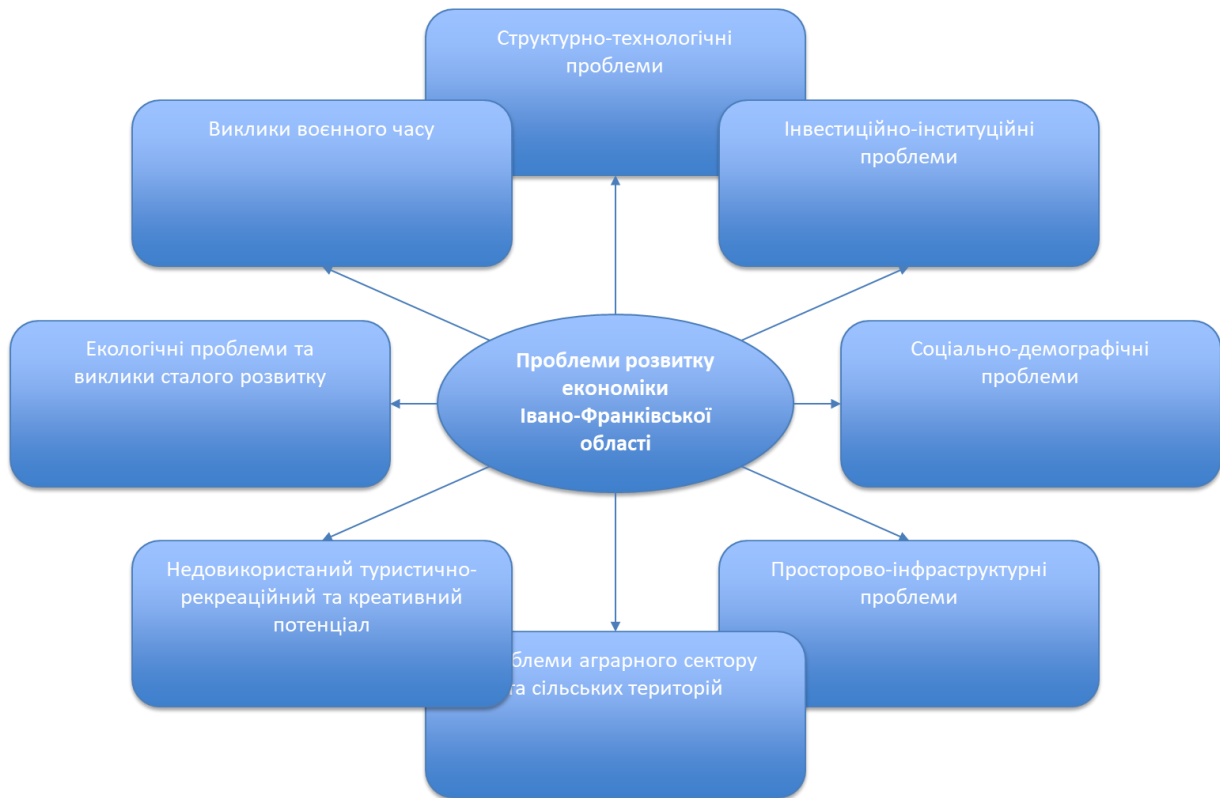

Рисунок 3.2 – Основні проблеми розвитку економіки Івано-Франківської області

1. Структурні диспропорції та низька інноваційність промисловості

Одна з ключових проблем – структурна недосконалість регіональної економіки. Значну частку промислового виробництва формують галузі з відносно низькою доданою вартістю, орієнтовані переважно на сировинне або напівфабрикатне виробництво (видобування корисних копалин, окремі види первинної переробки деревини, виробництво базових будівельних матеріалів тощо).

На рівні наукових досліджень відзначається низький рівень оновлення основних засобів та використання застарілих технологій, що зумовлює

недостатню конкурентоспроможність продукції значної частини підприємств області на зовнішніх ринках, зокрема на ринку ЄС.[48] Це проявляється у:

- високій енерго- та матеріаломісткості виробництва;
- обмеженій здатності підприємств дотримуватися сучасних стандартів якості й екологічних норм;
- низькій частці інноваційної продукції у загальному обсязі виробництва.

Стратегічні документи регіонального розвитку прямо фіксують проблему технологічної відсталості та необхідність структурної модернізації промисловості на засадах смарт-спеціалізації, орієнтованої на галузі з більшою доданою вартістю (зелена енергетика, деревообробка та біоекономіка, ІТ та креативні індустрії, туризм тощо)[21].

2. Інвестиційні обмеження та недостатній рівень інноваційної активності

Попри задекларовану високу інвестиційну привабливість регіону та наявність позитивних прикладів залучення іноземного капіталу, загальний рівень інвестицій в основний капітал залишається недостатнім для проведення масштабної модернізації виробничих потужностей та оновлення інфраструктури [21].

Серед основних інвестиційних проблем можна виділити:

- обмежений доступ малого та середнього бізнесу до фінансових ресурсів, зокрема довгострокового кредитування;
- високі інституційні ризики (зміни податкового та регуляторного середовища, корупційні ризики, бюрократичні бар'єри під час реалізації інвестиційних проєктів);
- недостатній розвиток інноваційної інфраструктури (технологічні парки, індустріальні парки, бізнес-інкубатори, кластери) поза межами обласного центру;
- слабку інтеграцію науки, освіти та бізнесу, що зменшує можливості комерціалізації результатів наукових досліджень регіональних університетів.

Хоча Стратегія розвитку області до 2027 р. передбачає створення та підтримку індустріальних парків, розвиток «зеленої» енергетики й креативних кластерів, значна частина таких ініціатив реалізується повільно або точково, не формуючи ще системного ефекту для регіональної економіки [49].

3. Дисбаланси ринку праці та проблеми розвитку людського капіталу

Ринок праці Івано-Франківської області характеризується поєднанням кількох негативних тенденцій:

1. Демографічне старіння та міграція працездатного населення. Регіон, як і Україна загалом, стикається зі скороченням чисельності населення та зростанням частки осіб старших вікових груп. Вагому роль відіграє як зовнішня трудова міграція (передусім до країн ЄС), так і внутрішня – переїзд молоді до великих міст України.
2. Невідповідність структури підготовки кадрів потребам ринку праці. У стратегічних документах та дослідженнях для Івано-Франківської громади підкреслюється, що існуюча система освіти та професійної підготовки часто слабо корелює з реальною структурою попиту на ринку праці та перспективними напрямками економічного розвитку [49].
3. Низька продуктивність праці та рівень оплати. У ряді секторів (особливо в сільському господарстві, дрібній торгівлі та традиційних послугах) спостерігається низька продуктивність праці, що безпосередньо відображається на рівні заробітної плати й посилює міграційні настрої населення.

У сукупності ці фактори призводять до відтоку найбільш мобільної та кваліфікованої частини робочої сили, що обмежує інноваційний потенціал регіону та ускладнює реалізацію інвестиційних проєктів, для яких бракує фахівців необхідної кваліфікації.

4. Просторові диспропорції та інфраструктурні обмеження

Ще однією важливою проблемою є нерівномірність соціально-економічного розвитку територій області. Спостерігається чіткий контраст між Івано-Франківськом та кількома найбільш розвиненими громадами, з одного

боку, та віддаленими гірськими районами – з іншого. У багатьох громадах гірської зони (Косівський, Верховинський, частина Надвірнянського та інших районів) слабо розвинені транспортна, комунальна й цифрова інфраструктура, що:

- ускладнює логістику та доступ до ринків збуту для місцевого бізнесу;
- зменшує інвестиційну привабливість цих територій;
- погіршує доступ населення до якісних освітніх, медичних і адміністративних послуг.

Стратегія розвитку області, а також комплексні програми розвитку агропромислового комплексу й сільських територій прямо наголошують на необхідності модернізації дорожньої мережі, комунікацій, розбудови цифрової інфраструктури, особливо у віддалених населених пунктах [21]. Однак брак фінансових ресурсів та складні природні умови гірських територій істотно сповільнюють вирішення цих проблем.

5. Проблеми розвитку аграрного сектору та сільських територій

Сільське господарство є однією з базових галузей економіки області: в аграрному секторі зосереджено близько чверті зайнятого населення, а частка регіону в загальноукраїнському виробництві сільськогосподарської продукції становить близько 2,3 %, що забезпечує області місце в другій десятці регіонів України. [21] Водночас аграрний сектор стикається з низкою системних проблем:

- дрібноділення земель та домінування господарств населення, що виробляють більшу частину продукції, але мають обмежений доступ до сучасної техніки, технологій і ринків збуту;
- низька ступінь кооперації та кластеризації, слабкий розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;
- недостатня переробка продукції на місці (особливо молочної, м'ясної, плодово-ягідної), що обмежує додану вартість, яка залишається в регіоні;
- залежність від природно-кліматичних умов і вразливість до наслідків змін клімату (повені, посухи, зсуви, деградація ґрунтів).

Окремою проблемою є соціально-економічна деградація частини сільських територій, що проявляється у скороченні населення, закритті соціальних об'єктів, відтоку молоді й погіршенні якості людського капіталу. Наукові дослідження розвитку сільських територій Карпатського регіону підкреслюють інерційність цих процесів та недостатність державної підтримки для їх подолання.

6. Недовикористаний туристично-рекреаційний та креативний потенціал

Івано-Франківська область володіє одним із найпотужніших в Україні туристично-рекреаційних потенціалів: Карпатські гори, мережа природоохоронних територій, мінеральні води, культурно-історична спадщина та розвинені гастрономічні традиції створюють базу для формування багатокomпонентного туристичного продукту [49]. Проте реалізація цього потенціалу стримується такими чинниками:

- сезонність туристичних потоків, зосередженість на зимовому та частково літньому туризмі;
- недостатня диверсифікація туристичних продуктів (слабкий розвиток оздоровчого, еко-, етно- та конференц-туризму у порівнянні з гірськолижним);
- нерівномірність розвитку туристичної інфраструктури, концентрація інвестицій у кількох «точках зростання» (Буковель, Яремче тощо) при значно скромнішому розвитку інших територій;
- недостатній рівень сервісу та маркетингу у частини туристичних операторів, обмежена присутність регіону на міжнародному туристичному ринку.

Крім того, важливим, але поки що недостатньо реалізованим резервом зростання є креативні індустрії та інноваційне підприємництво, розвиток яких передбачається низкою міжнародних проєктів, спрямованих на підтримку «нової економіки» Івано-Франківська. Вони мають на меті підвищення доданої вартості місцевих продуктів та залучення заощаджень трудових мігрантів у розвиток стартапів і малого бізнесу.

7. Екологічні загрози та виклики сталого розвитку

Розвиток економіки області супроводжується зростанням антропогенного навантаження на довкілля, особливо у гірських районах. Серед ключових екологічних проблем:

- інтенсивна вирубка лісів та ерозія ґрунтів, що підвищує ризик паводків і зсувів;
- негативний вплив відходів видобувної промисловості та енергетики;
- локальні осередки забруднення атмосферного повітря й водних ресурсів у промислово розвинених зонах.

При цьому регіон одночасно має значний потенціал розвитку відновлюваної енергетики (малих ГЕС, вітрових та сонячних електростанцій, біоенергетики), який у стратегічних документах розглядається як одна з перспективних «смарто-спеціалізованих» ніш [49]. Проте реалізація таких проєктів нерідко супроводжується конфліктами інтересів між інвесторами та місцевими громадами, що свідчить про недостатній рівень екологічного менеджменту та стратегічного планування використання природних ресурсів.

8. Нові виклики воєнного часу

Повномасштабна російсько-українська війна з 2022 року істотно змінила умови соціально-економічного розвитку Івано-Франківської області. Регіон, який знаходиться відносно далеко від лінії фронту, став важливим «тиловим» простором, що призвело до:

- значного притоку внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які потребують житла, працевлаштування, соціальних послуг;
- релокації частини підприємств з прифронтових територій, що, з одного боку, створює додаткові можливості для економічного зростання, а з іншого – підсилює навантаження на інфраструктуру та ринок праці;
- зміни пріоритетів регіональної політики, зокрема переходу до воєнної та повоєнної стратегії відновлення, що вимагає оновлення стратегічних документів розвитку області та громад.

До нових проблем належать:

- перерозподіл бюджетних ресурсів на користь оборонних та соціальних потреб, що обмежує можливості фінансування інвестиційних та інфраструктурних проєктів;
- підвищені ризики для бізнесу, пов'язані з воєнною невизначеністю, перебоями в енергопостачанні, логістичними обмеженнями;
- необхідність інтеграції ВПО у місцеві ринки праці та громади, що потребує адаптації регіональних програм зайнятості, освіти та соціальної підтримки.

Таким чином, воєнний фактор не лише загострив уже наявні структурні, соціальні та інфраструктурні проблеми, але й поставив перед регіоном нові завдання, пов'язані з відновленням та трансформацією економіки на більш стійких і безпечних засадах.

Підсумовуючи, головні проблеми розвитку економіки Івано-Франківської області можна згрупувати у кілька блоків:

- структурно-технологічні (домінування галузей з низькою доданою вартістю, технологічна відсталість, недостатня інноваційність промисловості);
- інвестиційно-інституційні (обмежений доступ до фінансування, високі регуляторні ризики, слабкий розвиток інноваційної інфраструктури);
- соціально-демографічні (старіння населення, трудова міграція, невідповідність підготовки кадрів потребам економіки);
- просторово-інфраструктурні (нерівномірний розвиток територій, проблеми транспортної, комунальної та цифрової інфраструктури, особливо в гірських громадах);
- галузеві дисбаланси в аграрному секторі та сільському розвитку (дрібність господарств, низька кооперація, недостатня переробка продукції);
- недовикористаний туристичний, рекреаційний та креативний потенціал;
- екологічні ризики та загрози, посилені недостатньо збалансованим використанням природних ресурсів;

- виклики воєнного часу, що вимагають інтеграції питань безпеки, відновлення та підтримки ВПО в стратегії розвитку.

У комплексі ці проблеми зумовлюють необхідність поглибленої модернізації регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації, посилення інституційної спроможності органів влади й громад, а також формування нової моделі регіонального розвитку, орієнтованої на підвищення доданої вартості, інклюзивність та стійкість до зовнішніх шоків.

3.3. Основні напрями та заходи поліпшення економічного розвитку Івано-Франківської області

Економічний розвиток Івано-Франківської області у сучасних умовах вимагає застосування комплексного підходу, що поєднує модернізацію ключових галузей, розвиток людського капіталу, формування інноваційної інфраструктури та забезпечення екологічної стійкості. Враховуючи виклики, пов'язані з війною, трансформацією ринку праці, демографічними тенденціями та нерівномірністю територіального розвитку, регіон повинен орієнтуватися на довгострокову стратегію зміцнення конкурентних переваг, визначених у Стратегії розвитку Івано-Франківської області до 2027 року [49].

З огляду на це, важливо не лише окреслити ключові проблеми, а й сформувані цілісний набір практичних заходів (табл. 3.2), здатних забезпечити стійке економічне зростання. Нижче наведено розгорнуту систему пріоритетів, що відповідає потребам області в умовах сучасних внутрішніх та зовнішніх викликів.

1. Технологічне оновлення промисловості та розвиток виробництв із високою доданою вартістю

На сучасному етапі розвиток промислового комплексу регіону характеризується низьким рівнем інноваційності та значною залежністю від традиційних секторів. Відповідно до Стратегії-2027 [49], частка галузей із високою доданою вартістю залишається недостатньою, що стримує потенціал

зростання. Тому технологічна модернізація повинна стати стратегічною основою промислової політики області.

Таблиця 3.2 – Основні напрями економічного розвитку розвитку Івано-Франківської області

Напря́м	Ключовий зміст та заходи
Технологічна модернізація	<ul style="list-style-type: none"> • Оновлення обладнання та виробничих потужностей • Енергоощадні та роботизовані технології • Кластери та індустріальні парки • Підтримка високотехнологічних виробництв
Інвестиційний розвиток	<ul style="list-style-type: none"> • Інноваційні хаби та бізнес-інкубатори • Прозора дозвільна система та цифровізація • Підтримка стартапів і малого бізнесу • Залучення приватних і міжнародних інвестицій
Людський капітал	<ul style="list-style-type: none"> • Модернізація професійної освіти • Підготовка кадрів під потреби економіки • Інтеграція ВПО та перекваліфікація населення • Програми підтримки молодіжного підприємництва
Територіальний розвиток	<ul style="list-style-type: none"> • Модернізація транспортної інфраструктури • Доступ до швидкісного інтернету в громадах • Рівний доступ до соціальних послуг • Розвиток гірських територій
Аграрний сектор і переробка	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток фермерських кооперативів • Сучасні переробні підприємства • Ягідництво, садівництво, молочний сектор • Вихід на зовнішні ринки
Туристично-рекреаційний потенціал	<ul style="list-style-type: none"> • Екотуризм, гастротуризм, етномаршрути • Розвиток цілорічної туристичної пропозиції • Інфраструктура відпочинку і доступність локацій • Креативні індустрії та культурні події
Екологія та зелена економіка	<ul style="list-style-type: none"> • Моніторинг довкілля, карти ризиків • Відновлення лісів та водних ресурсів • Відновлювана енергетика (сонце, вітер, біо) • Підсилення природоохоронного контролю

Зокрема, доцільним є впровадження програм стимулювання підприємств до оновлення обладнання, використання енергоефективних та ресурсощадних технологій, а також формування інноваційно орієнтованих кластерів. Досвід країн Центральної Європи показує, що кластери значно прискорюють передачу технологій та дозволяють малим і середнім підприємствам отримувати доступ до передових виробничих практик [65].

Розвиток індустріальних парків як організаційно-економічної платформи для розміщення інноваційних виробництв є ще одним важливим напрямом. Згідно з Реєстром індустріальних парків України [40], на території області вже створені ділянки для потенційних інвесторів, проте необхідним є їх подальше розширення, модернізація інженерної інфраструктури та підвищення рівня сервісних послуг для резидентів.

2. Підвищення інвестиційної привабливості та формування сучасної інноваційної екосистеми

Інвестиції є ключовим чинником трансформації економіки, тому важливим завданням регіону є підвищення свого інвестиційного рейтингу. За даними Держстату [10], Івано-Франківська область залишається привабливою для інвесторів у галузях енергетики, туризму та переробної промисловості. Водночас в області існує дефіцит сучасної інноваційної інфраструктури, що обмежує можливості для реалізації науково-технічних проєктів.

Перспективним напрямом є створення на базі провідних університетів регіону інноваційних хабів, бізнес-інкубаторів та лабораторій прототипування. Такі центри сприятимуть появі стартапів, розвитку молодіжного підприємництва та комерціалізації наукових досліджень. Крім того, важливо стимулювати співпрацю між бізнесом та науковою спільнотою шляхом державних і регіональних грантових програм, що відповідає європейським практикам підтримки інноваційної економіки [65].

Спрощення адміністративних процедур, підвищення прозорості дозвільної системи та цифровізація державних послуг сприятимуть формуванню сприятливого інвестиційного клімату. Принцип «єдиного вікна», який активно впроваджується на державному рівні, може суттєво знизити бар'єри для відкриття та розвитку бізнесу в регіоні.

3. Розвиток людського капіталу та подолання демографічних викликів

Демографічна ситуація в Івано-Франківській області є викликом: згідно зі статистичними даними [8], спостерігається тенденція до зменшення чисельності населення та активної трудової міграції. Це зумовлює потребу у переорієнтації

системи освіти на забезпечення економіки кваліфікованими кадрами та побудові ефективної політики залучення і утримання трудових ресурсів.

Важливою умовою є модернізація професійно-технічної освіти, розширення можливостей дуальної освіти, створення навчальних центрів при підприємствах. Впровадження програм підтримки молодіжного підприємництва та інструментів розвитку самозайнятості може зменшити масштаби міграції молоді.

Особливу увагу необхідно приділити інтеграції ВПО у локальні економічні процеси. У 2022–2023 роках область стала одним із ключових регіонів, які прийняли значні потоки внутрішньо переміщених осіб. Саме тому адаптація та працевлаштування ВПО мають розглядатися не лише як соціальна, а й як економічна потреба, що дозволить компенсувати дефіцит робочої сили.

4. Скорочення територіальних диспропорцій та розвиток інфраструктури

Нерівномірність соціально-економічного розвитку територій — одна з найгостріших проблем області. Гірські громади часто відстають у розвитку через складну логістику, погану інфраструктуру та обмежений доступ до соціальних послуг. Стратегія розвитку області [49] передбачає системне усунення цих диспропорцій.

Першочерговими є проекти з реконструкції дорожньої мережі, покращення транспортної доступності та забезпечення швидкісним інтернетом. Досвід реалізації подібних програм у Карпатському регіоні Польщі свідчить, що інфраструктурна модернізація сприяє зростанню туристичного потоку та активізації малого бізнесу в гірських районах [65].

Важливими залишаються розвиток соціальної інфраструктури, створення сучасних освітніх центрів, медичних закладів та ЦНАПів — це робить громади більш привабливими для проживання та інвестування.

5. Удосконалення аграрного сектору та стимулювання місцевої переробки

Аграрний сектор області відзначається потенціалом у ягідництві, молочному господарстві та вирощуванні екологічно чистої продукції, однак його ефективність залежить від розвитку кооперативів і переробки. За даними

аналітичних матеріалів ГУС області [10], недостатній рівень кооперації зменшує конкурентоспроможність малих виробників.

Підтримка створення агропереробних підприємств сприятиме формуванню доданої вартості в межах області. Окрему увагу слід приділити розвитку експорту продукції малого агробізнесу, що відповідає сучасним тенденціям глобального ринку харчових продуктів.

6. Розвиток туристично-рекреаційного сектору та креативної економіки

Івано-Франківська область має значний туристичний потенціал, пов'язаний із природними ресурсами, культурною спадщиною та розвитком гірськолижного туризму. Проте ефективність цього сектору залежить від диверсифікації пропозиції, розвитку екотуризму та культурних маршрутів. Стратегічні документи регіону [49] наголошують на необхідності створення конкурентоспроможного туристичного продукту, здатного забезпечити цілорічний потік відвідувачів.

Креативні індустрії — ремесла, дизайн, культурні ініціативи — можуть стати додатковим чинником економічного зростання та привабити молодь до регіону. Їхній розвиток потребує грантової підтримки та створення культурних майданчиків.

7. Посилення екологічної безпеки та перехід до зеленої економіки

Екологічна ситуація в області характеризується поєднанням антропогенних та природних ризиків. За даними регіональних статистичних оглядів [8], серед ключових проблем — вирубка лісів, забруднення водних ресурсів та паводки. Для їх подолання необхідні сучасні системи екологічного моніторингу, цифрові карти ризиків та програми з відновлення лісових масивів.

Перспективним напрямом є розвиток відновлюваних джерел енергії. Європейські практики свідчать, що перехід до зеленої енергетики підвищує інвестиційну привабливість регіонів та зменшує рівень енергетичної залежності. Тому важливо розширювати можливості для встановлення сонячних, вітрових та біоенергетичних установок.

8. Адаптація економіки до умов війни та післявоєнної відбудови

Війна вплинула на всі сфери економічної діяльності області, змусивши регіон адаптуватися до нових реалій. Згідно з Планом відновлення України [24], Івано-Франківська область відіграє важливу роль у розміщенні релокованих підприємств та створенні безпечного виробничого середовища. Регіон має потенціал стати одним із центрів післявоєнної економічної реконструкції.

Підтримка релокованого бізнесу, модернізація критичної інфраструктури та формування регіональних програм розвитку стануть ключовими факторами відновлення та подальшого економічного зростання.

Комплексність запропонованих заходів відображає необхідність системних трансформацій в економічній структурі Івано-Франківської області. Оптимальна комбінація інноваційного розвитку, підвищення інвестиційної привабливості, модернізації інфраструктури, посилення екологічної стійкості та підтримки людського капіталу створить основу для сталого розвитку регіону.

Висновки до розділу 3

У межах третього розділу досліджено теоретичні засади та практичні підходи до управління регіональним розвитком, а також проаналізовано чинники, що визначають соціально-економічну динаміку Івано-Франківської області. У результаті проведеного аналізу доведено, що регіон виступає складною системою, розвиток якої залежить від взаємодії виробничих, інвестиційних, демографічних, природно-ресурсних та інноваційних чинників. Встановлено, що ефективність управління регіональним розвитком значною мірою визначається правильним вибором моделі, здатної поєднати стратегічні цілі державної політики та специфіку регіону.

Проаналізовані моделі регіонального розвитку — еколого-економічна, інноваційно-інвестиційна, інноваційна, кластерна, мобілізаційно-інноваційна та модель сталого розвитку — показали, що жодна з них не може розглядатися як універсальна. Доведено, що найбільш ефективним підходом є їхнє комбіноване застосування, яке забезпечує збалансований розвиток та враховує потреби технологічної модернізації, екологічної стійкості та соціальної інклюзивності.

У ході аналізу соціально-економічного стану Івано-Франківської області встановлено наявність структурно-технологічних, інвестиційних, демографічних та інфраструктурних проблем, які стримують підвищення її конкурентоспроможності. Доведено, що область характеризується низькою часткою високотехнологічної продукції, недостатнім рівнем інноваційності, слабким розвитком інноваційної інфраструктури та наявністю суттєвих просторових диспропорцій, особливо у гірських громадах. Соціально-демографічні тенденції та відтік працездатного населення знижують потенціал ринку праці, а проблеми аграрного сектору, туристичної сфери та екологічної безпеки посилюють нерівномірність розвитку територій.

Окремо проаналізовано вплив воєнних подій, які поглибили наявні дисбаланси та сформували нові виклики, пов'язані з інтеграцією ВПО, релокацією бізнесу та зміною бюджетних пріоритетів. Встановлено, що ці фактори вимагають адаптації регіональної політики до умов відновлення та посилення економічної стійкості.

Також обґрунтовано комплекс пріоритетних напрямів розвитку області. Доведено, що ключовими завданнями є технологічне оновлення промисловості, активізація інвестиційної діяльності, розвиток людського капіталу, модернізація інфраструктури, підтримка аграрного сектору, диверсифікація туристичних послуг та посилення екологічної безпеки. Реалізація цих напрямів формує основу для побудови конкурентоспроможної, інноваційної та стійкої економіки Івано-Франківської області.

Узагальнюючи результати дослідження, доведено, що саме комплексне поєднання технологічних, інституційних, соціальних та екологічних пріоритетів дає змогу забезпечити узгоджений та довгостроковий розвиток регіону. Застосування обґрунтованих управлінських рішень та стратегічних інструментів дозволить підвищити економічну стійкість області, покращити використання її ресурсного потенціалу та забезпечити інтеграцію в національний і міжнародний економічний простір.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало змогу всебічно проаналізувати теоретичні, методичні та практичні засади соціально-економічного розвитку регіону, а також визначити ключові закономірності, тенденції та виклики, характерні для Івано-Франківської області в сучасних умовах трансформації української економіки. У роботі було здійснено комплексний підхід до вивчення регіональних процесів, що дозволило отримати науково обґрунтовані результати та сформувані цілісне бачення структури, динаміки та перспектив розвитку регіону.

У першому розділі було розглянуто фундаментальні поняття економічного та соціально-економічного розвитку, їхнє значення у формуванні ефективної регіональної політики, а також теоретичні підходи, що визначають логіку, структуру та напрями розвитку територіальних систем. Встановлено, що у сучасних умовах соціально-економічний розвиток є багатовимірною та системною категорією, яка поєднує економічне зростання, підвищення якості життя населення, екологічну безпеку та інституційний прогрес.

Проведено дослідження сучасних концепцій регіонального розвитку, що сформували методологічне підґрунтя для подальших аналітичних досліджень. Серед ключових концепцій виокремлено інноваційну, кластерну, еколого-економічну, інноваційно-інвестиційну модель, концепцію сталого розвитку та підхід, орієнтований на людський капітал. У результаті встановлено, що комплексне поєднання цих моделей є найбільш адекватним стратегічним інструментом у сучасних умовах, оскільки забезпечує баланс між економічною ефективністю, соціальною справедливістю та екологічною стійкістю.

Значну увагу приділено нормативно-правовим аспектам регулювання регіонального розвитку. Визначено, що правова база формує фундамент управлінських рішень, а її досконалість безпосередньо впливає на результативність регіональної політики. На основі аналізу законодавства зроблено висновок, що українська система регіонального управління поступово

наближається до європейських стандартів, однак для забезпечення належної якості політик потрібні подальші інституційні зміни та вдосконалення механізмів реалізації стратегій на місцевому рівні.

Важливим результатом розділу є впорядкування методичного інструментарію для оцінювання соціально-економічного розвитку, включно з індикаторами економічної активності, інвестиційної привабливості, зовнішньої торгівлі, зайнятості, фінансової стабільності, якості життя та інноваційної активності. Це сформувало теоретичну основу для подальшого аналізу конкретного регіону.

Другий розділ магістерської роботи був присвячений детальному аналізу соціально-економічного розвитку Івано-Франківської області. Було встановлено, що область характеризується значним природно-ресурсним потенціалом, вигідним прикордонним розташуванням, високим рівнем лісистості, наявністю рекреаційних територій, розгалуженою мережею соціальних і транспортних комунікацій.

Структура економіки є доволі диверсифікованою, що забезпечує поєднання промислових, аграрних, енергетичних та сервісних видів діяльності. Проведене дослідження динаміки ключових показників соціально-економічного розвитку за 2020–2024 рр. дозволило встановити, що економічна активність формувалася під впливом як позитивних, так і кризових чинників, серед яких найбільш відчутними стали наслідки пандемії COVID-19 та повномасштабної війни.

Аналіз інвестиційних процесів, зовнішньої торгівлі та ринку праці засвідчив нерівномірність розвитку та високу чутливість регіону до зовнішніх шоків. Різке зростання інвестицій та виробництва у 2021 р. змінилося спадом у 2022 р. через воєнні події, порушення логістики та зупинку частини підприємств, тоді як у 2023–2024 рр. простежується поступове відновлення економічної активності. Експорт демонстрував стале скорочення, натомість імпорт — тенденцію до стабілізації після двох років падіння. Кількість зайнятих працівників зменшувалася протягом усього періоду, що підтверджує наявність демографічних проблем та структурної незбалансованості ринку праці.

Валовий регіональний продукт області зростав у докризовий період, однак відсутність статистичних даних за 2022–2024 рр. ускладнює точну оцінку впливу воєнних подій на економічні результати регіону. Разом із тим порівняльний аналіз підтверджує, що область зберігала конкурентні позиції серед західних регіонів України, а наявність промислових традицій та різноманіття видів економічної діяльності створює основу для подальшого відновлення.

Проведений аналіз структури промисловості показав, що переробна промисловість залишається ключовим джерелом формування доданої вартості, тоді як високі обсяги реалізації у секторі постачання електроенергії пояснюються специфікою тарифоутворення та високою концентрацією виробництва в галузі енергетики. Відновлення роботи релокованих підприємств, розвиток індустріальних парків, активізація машинобудування та хімічної промисловості стали важливими факторами поживлення економічної діяльності у 2023–2024 рр.

Аналіз соціально-економічного розвитку територіальних громад засвідчив значну диференціацію між великими міськими та малими сільськими громадами. Перші демонструють вищу інвестиційну активність та кращу динаміку доходів, тоді як другі стикаються з сезонністю виробництва, відтоком населення та інфраструктурними обмеженнями. SWOT-аналіз регіону підтвердив наявність вагомих конкурентних переваг — ресурсного потенціалу, туристичної привабливості, освітнього середовища та перспектив у сфері відновлюваної енергетики. Водночас виявлено низку критичних слабких сторін, серед яких інноваційна пасивність підприємств, трудова міграція, зношеність інфраструктури та залежність від державних трансфертів.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що Івано-Франківська область має можливості для подальшого розвитку, проте реалізація цього потенціалу потребує підвищення стійкості економіки до зовнішніх ризиків, модернізації промисловості, покращення логістичної інфраструктури, розвитку людського капіталу та посилення регіональної інвестиційної політики.

У межах третього розділу досліджено теоретичні засади та практичні підходи до управління регіональним розвитком, а також проаналізовано чинники, що визначають соціально-економічну динаміку Івано-Франківської області. У результаті проведеного аналізу доведено, що регіон виступає складною системою, розвиток якої залежить від взаємодії виробничих, інвестиційних, демографічних, природно-ресурсних та інноваційних чинників. Встановлено, що ефективність управління регіональним розвитком значною мірою визначається правильним вибором моделі, здатної поєднати стратегічні цілі державної політики та специфіку регіону.

Проаналізовані моделі регіонального розвитку — еколого-економічна, інноваційно-інвестиційна, інноваційна, кластерна, мобілізаційно-інноваційна та модель сталого розвитку — показали, що жодна з них не може розглядатися як універсальна. Доведено, що найбільш ефективним підходом є їхнє комбіноване застосування, яке забезпечує збалансований розвиток та враховує потреби технологічної модернізації, екологічної стійкості та соціальної інклюзивності.

У ході аналізу соціально-економічного стану Івано-Франківської області встановлено наявність структурно-технологічних, інвестиційних, демографічних та інфраструктурних проблем, які стримують підвищення її конкурентоспроможності. Доведено, що область характеризується низькою часткою високотехнологічної продукції, недостатнім рівнем інноваційності, слабким розвитком інноваційної інфраструктури та наявністю суттєвих просторових диспропорцій, особливо у гірських громадах. Соціально-демографічні тенденції та відтік працездатного населення знижують потенціал ринку праці, а проблеми аграрного сектору, туристичної сфери та екологічної безпеки посилюють нерівномірність розвитку територій.

Окремо проаналізовано вплив воєнних подій, які поглибили наявні дисбаланси та сформували нові виклики, пов'язані з інтеграцією ВПО, релокацією бізнесу та зміною бюджетних пріоритетів. Встановлено, що ці фактори вимагають адаптації регіональної політики до умов відновлення та посилення економічної стійкості.

Також обґрунтовано комплекс пріоритетних напрямів розвитку області. Доведено, що ключовими завданнями є технологічне оновлення промисловості, активізація інвестиційної діяльності, розвиток людського капіталу, модернізація інфраструктури, підтримка аграрного сектору, диверсифікація туристичних послуг та посилення екологічної безпеки. Реалізація цих напрямів формує основу для побудови конкурентоспроможної, інноваційної та стійкої економіки Івано-Франківської області.

Узагальнюючи результати дослідження, доведено, що саме комплексне поєднання технологічних, інституційних, соціальних та екологічних пріоритетів дає змогу забезпечити узгоджений та довгостроковий розвиток регіону. Застосування обґрунтованих управлінських рішень та стратегічних інструментів дозволить підвищити економічну стійкість області, покращити використання її ресурсного потенціалу та забезпечити інтеграцію в національний і міжнародний економічний простір.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ НА ДЖЕРЕЛА

1. Берегой Т.А. Інституційна структура реалізації регіональної політики у країнах Центральної та Східної Європи. *Теорія та практика державного управління*. Вип. 4(39). С. 460–467.
2. Бібік Н.В. Моделі регіонального розвитку: теоретичні аспекти й особливості використання. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vdnuet/econ/2009_4/2.pdf
3. Біла С.О., Жаліло Я.А., Шевченко О.В., Жук В.І. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні. Київ: НІСД, 2011. 80 с.
4. Біла С.О., Шевченко О.В., Кушнір М.О., Жук В.І. Реформування державного управління регіональним розвитком: стан, проблеми, перспективи. Київ: НІСД, 2012. 96 с.
5. Варналій З.С., Мокій А.І., Новікова О.Ф. та ін. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку. Київ: *Знання України*, 2005. 498 с.
6. Васейчук Л.А. Нормативно-правова база стратегічного планування в Україні (регіональний аспект). *Ефективність державного управління*. 2012. Вип. 30. С. 262–268. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/efdu_2012_30_34.pdf
7. Геєць В.М. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів. Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2008. 389 с.
8. Головне управління статистики в Івано-Франківській області. Аналітичні матеріали 2020–2024. URL: <https://www.ifstat.gov.ua/>
9. Демидов О.А. Науково-практичні основи формування сприятливого інвестиційного клімату регіону. Чернігів, 2009. 20 с.
10. Державна служба статистики України. Статистичні збірники 2020–2023. URL: <https://stat.gov.ua/>
11. Долодаренко А., Ребенок А., Сахно Є. Регіональна модель міжгалузевого балансу. *Регіональна економіка*. 2005. № 2. С. 114–122.

12. Дунда С.П. Теоретичні підходи до визначення поняття «розвиток підприємства». Проблеми підвищення інфраструктури. 2011. Вип. 32. С. 70–75.
13. Економічний енциклопедичний словник. Т. 1. Львів: Світ, 2005. 616 с.
14. Економічний енциклопедичний словник. Т. 2. Львів: Світ, 2006. 568 с.
15. Євдокимова Д.М. Державне регулювання економічного розвитку. Київ, 2002. 20 с.
16. Європейські принципи державного управління. Київ: Вид-во УАДУ, 2000. 52 с.
17. ЄС–Україна: поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі. URL: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/virtual_library/dcfta_guidebook_web.pdf
18. Жаворонков В.О. Досвід стратегічного планування на місцевому рівні. Економіка України: соціальні аспекти інноваційної моделі розвитку. 2007. С. 350–355.
19. Жовнірчик Я.Ф. Оцінка якості нормативно-правової бази в системі регіонального управління. *Державне управління*. 2010. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=112>
20. Залуцький В.П. Сутність соціально-економічного розвитку машинобудівних підприємств: методи та принципи їх забезпечення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. Вип. 19. С. 163–169.
21. Івано-Франківська область. URL: <http://www.rada.com.ua/ukr/RegionsPotential/Ivano-Frankivsk>
22. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні. Київ: НІСД, 2011. 80 с.
23. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні. Київ: НІСД, 2011. 80 с.
24. Кабінет Міністрів України. План відновлення України, 2023. URL: <https://recovery.gov.ua/>
25. Карпець С.Л. Світовий досвід управління регіональним розвитком. *Вісник ЖДТУ*. 2008. № 2(44). С. 252–258.

26. Гобир І. Б., Клімчук В. І. Шляхи підвищення прибутковості промислових підприємств. *IV Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів і молодих вчених «Адаптація до глобальних змін та викликів в економіці, туризмі, рекреації та захисті довкілля»*, 8-9 травня 2025 року, Івано-Франківськ, 2025.

27. Ковтун О.І. Організаційно-економічні альтернативи забезпечення конкурентоспроможності регіональних господарських систем. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. Вип. 19.12. С. 207–219.

28. Коломицев А.А. Управління соціально-економічним розвитком регіону на основі концепції регіонального маркетингу. Економічний аналіз. 2013. Т. 14, № 1. С. 87–93.

29. Коломійчук В.С., Шевчук Л.Т., Шульц С.Л. Стратегічні засади соціально-економічного розвитку регіону. Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. 277 с.

30. Кондратенко Н., Ковтун В. Соціально-економічні та правові аспекти міжрегіонального співробітництва. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2014. Вип. 38, ч. 1. С. 133–137.

31. Костак З.Р. Інноваційне забезпечення розвитку економіки регіону. Львів, 2009. 21 с.

32. Лендшел М. Місцева демократія у країнах Центральної і Східної Європи. Ужгород: Мистецька лінія, 2011. 688 с.

33. Лендшел М. Інституційний механізм реалізації регіональної політики в країнах Центрально-Східної Європи. *Регіональна політика в країнах Європи*. 2000.

34. Луцишин Н.П. Формування інституційної структури регіональної політики в країнах Європи. *Регіональна економіка*. 2004. № 3. С. 199–208.

35. Маліков В.В. Визначення напрямів державного регулювання економіки. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2011. № 1. С. 72–78.

36. Маниліч М.І. Трансформація регіонального економічного механізму. Чернівці: Книги-XXI, 2004. 164 с.

37. Медвідь В.Ю. Економічне регулювання регіонального розвитку: теорія, методологія, практика. Київ: НАН України, Інститут економіко-правових досліджень, 2015. 281 с.

38. Місцеві бюджети – Дашборд фінансових показників громад. URL: <https://decentralization.ua/finance/dashboard>

39. Методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку. URL: <http://www.rada.gov.ua>

40. Міністерство економіки України. Реєстр індустріальних парків. URL: <https://www.me.gov.ua/>

41. Мурашко І.С. Складові та принципи стійкого розвитку підприємства. Кримський економічний вісник. 2013. № 3, ч. 2. С. 52–55.

42. Нехайчук Д.В., Нехайчук Ю.С. Комплексний розвиток регіонів як основа якості життя населення. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/93437>

43. Порядок розроблення, проведення моніторингу та оцінки реалізації регіональних стратегій розвитку. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1186-2011-п>

44. Про індустріальні парки. Закон України від 21.06.2012 № 5018-VI. URL: <http://www.ukrproject.gov.ua/news/prezident-ukraini-pidpisav-zakon-proindustrialni-parki-yakii-radikalno-pidvishchit-investitsii>

45. Про регулювання містобудівної діяльності. Закон України № 3038-VI від 17.02.2011. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 34. С. 343.

46. Програми та агентства ЄС. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=224162316&cat_id=22323728

47. Райнін І.Л. Управління розвитком регіону: адміністративно-правові засади. Харків: Золота миля, 2015. 377 с.

48. САВКО, О., БУЙ, Ю., БЕРЕЖНИЦЬКА, У., & БУЙ, В. (2023). ВПЛИВ КОНСЕРВАТИВНИХ ТА ПРОГРЕСИВНИХ ФАКТОРІВ НА СТРУКТУРУ

ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ. REVIEW OF TRANSPORT ECONOMICS AND MANAGEMENT, 9(25), 35–41. <https://doi.org/10.15802/rtem2023/288322>

49. Стратегія розвитку Івано-Франківської області до 2027 року. URL: <https://www.if.gov.ua/strategy2027>

50. Телебенєва Є., Барило І. Соціально-економічний розвиток регіону як об'єкт суспільно-географічного дослідження. Часопис соціально-економічної географії. 2016. № 19(2). С. 152–156. DOI: <https://doi.org/10.26565/2076-1333-2015-19-26>

51. Терещенко Г.В. Інноваційний фактор в контексті моделей розвитку регіонів. *Ефективна економіка*. 2012. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1661>

52. Ткачук А. Регіональна політика: правове регулювання. Київ: Леста, 2011. 260 с.

53. Токар В. Інституційні інструменти мобілізаційно-інноваційної національної моделі. *Дослідження міжнародної економіки*. 2011. Вип. 1(66). С. 86–93.

54. Трофимова В.В. Концепція сталого розвитку як основа постіндустріальних моделей розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 8. С. 33–37.

55. Фицик Л.А. Регіональні аспекти соціально-економічного розвитку України. Матеріали науково-практичної конференції. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. С. 272–274.

56. Чужиков В. Чеська модель регіонального розвитку. *Економіка України*. 2004. № 7. С. 72–78.

57. Чужиков В.І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія. Київ: КНЕУ, 2008. 184 с.

58. Bates T. Theories of Entrepreneurship. *Theories of Local Economic Development*. 2011. № 1. P. 48–62.

59. Blair P., Premus R. Location Theory. *Theories of Local Economic Development*. 2011. № 1. P. 132–139.

60. Fritz J. Socioeconomic developmental social work. UNESCO Encyclopedia of Life Support Systems. 2004. URL: <http://eolss.net/sample-chapters/c13/e1-20-01.pdf>
61. James G. March, Herbert A. Simon. *Organizations*. 1958 (2-е вид., 1993). – Wiley / Blackwell Publishers.
62. Katsuaki T. United Nations Centre for Regional Development (UNCRD). 2020. URL: https://www.uncrd.or.jp/content/documents/1023IRDP%20EGM%202013%20-%20P6_Takai.pdf
63. Litwiński M. The evolution of idea of socio-economic development. *Ekonomia i Prawo*. 2017. Vol. 16(4). P. 449–458. DOI: <https://doi.org/10.12775/EiP.2017.031>
64. Sengenberger W. Labour Standards: An Institutional Framework for Restructuring and Development. Creating Economic Opportunities. 1994. URL: https://www.ilo.org/global/publications/ilobookstore/order-online/books/WCMS_PUBL_9290145293_EN/lang--en/index.htm
65. Smart Specialisation Platform. URL: <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/>

БІБЛІОГРАФІЧНА ДОВІДКА

Тема магістерської роботи: Перспективи економічного розвитку Івано-Франківської області.

Обсяг пояснювальної записки - 102 с.

Перелік графічного матеріалу:

1. Мета і завдання магістерської роботи.
2. Нормативно-правова база регіонального економічного розвитку в Україні.
3. Основні соціально-економічні показники Івано-Франківської області за 2020-2024 рр.
4. Динаміка ВРП Івано-Франківської області за 2020-2021 рр.
5. Обсяги промислової реалізованої продукції за 2020-2024 рр.
6. Структура промисловості Івано-Франківської області.
7. Найбільші та найменші територіальні громади Івано-Франківської області за кількістю населення
8. Територіальні громади з найбільшими та найменшими обсягами інвестиційних надходжень у 2022–2023 роках
9. Десять територіальних громад Івано-Франківської області з найвищими обсягами реалізованої продукції у 2022–2023 роках
10. Проблеми розвитку економіки Івано-Франківської області
11. Заходи покращення економічного розвитку Івано-Франківської області.

08.12.2025 р

Вадим КЛІМЧУК